

Priprava predlogov didaktičnih pristopov oz. metod dela za posamezno podskupino po kontinuumu težav oz. motenj glede na program

Matej Vukovič

© 2025 Matej Vukovič

<https://doi.org/10.26493/978-961-293-413-2.11>

V poglavju bomo predstavili predloge didaktičnih pristopov oz. metod dela za posamezno podskupino na kontinuumu težav ali motenj glede na program, torej vrtce, osnovno šolo, srednjo šolo in strokovni center.

Glede na pridobljene odgovore vprašanih smo pripravili predloge didaktičnih pristopov oz. metod dela za posamezno podskupino po kontinuumu težav oz. motenj glede na program. Predstavili bomo pristope za vrtce, osnovne šole, srednje šole ter strokovne centre. Največji poudarek smo dali pristopom v strokovnih centrih. Na koncu poglavja smo nanizali še nekaj znanstvenih in strokovnih podlag o alternativnih pristopih ter metodah pri delu z otroki in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami ali motnjami.

Predšolska vzgoja (vrtci)

Na podlagi analiz in informacij iz priloženih dokumentov predstavljamo razčlenitev didaktičnih pristopov za različne podskupine težav in motenj, ki jih lahko uporabljajo vzgojitelji v vrtcih.

Manjše vedenjske težave

Pojavne oblike:

- težave s koncentracijo in pozornostjo;
- impulzivnost;
- neupoštevanje pravil.

Didaktični pristopi:

- Strukturirane dejavnosti: Uporabljajte kratke, strukturirane dejavnosti z jasnimi cilji, npr. igre s preprostimi pravili.
- Vizualni pripomočki: Uporabljajte slike, kartice ali barvne sheme za ponazoritev dnevnih rutin in nalog.

- Pohvala in motivacija: Spodbujajte otroke s pohvalami za vsako uspešno izvedeno nalogo, tudi za majhne dosežke.
- Gibalne aktivnosti: Vključujte igre, ki omogočajo izražanje energije na varen in usmerjen način, kot so plesne igre ali igre lovljenja.

Vzročnost in podpora:

- Otroci iz družin z nedoslednimi vzgojnimi praksami pogosto potrebujejo strukturirano okolje in predvidljive rutine.
- Okrepiti je treba sodelovanje s starši z delavnicami o postavljanju meja.

Zmerne vedenjske in čustvene težave

Pojavne oblike:

- socialna izolacija;
- čustvena nestabilnost;
- digitalna zasvojenost.

Didaktični pristopi:

- Skupinske dejavnosti: Organizirajte dejavnosti, ki spodbujajo sodelovanje, npr. skupinsko slikanje ali igre vlog.
- Čustvena pismenost: Vključite dejavnosti za prepoznavanje in izražanje čustev, kot je branje zgodb o čustvih ali uporaba lutk za simulacijo situacij.
- Omejena uporaba tehnologije: Zagotovite več aktivnosti na prostem in kreativne igre, ki zmanjšujejo odvisnost od naprav.
- Dnevni pogovori: Na začetku dneva otrokom omogočite, da izrazijo svoje občutke ali delijo dogodke.

Vzročnost in podpora:

- Podpora socialnih veščin v skupinah, saj socialna izolacija pogosto izviraja iz pomanjkanja teh veščin.
- Sodelovanje s starši pri omejevanju časa pred zasloni doma.

Hujše vedenjske in čustvene motnje

Pojavne oblike:

- agresivno vedenje;
- samopoškodovalno vedenje;
- odvisnost od substance.

Didaktični pristopi:

- Individualizirani načrti: Prilagodite aktivnosti in okolje posameznim potrebam otrok, npr. omogočite miren prostor za umik.
- Terapija z igro: Uporabljajte terapijo z igro za obvladovanje čustev in vedenja, npr. modeliranje situacij z igračami, ter organizirajte dejavnosti v naravi.
- Jasne meje in doslednost: Določite jasna pravila in posledice ter jih dosledno izvajajte.
- Relaksacijske tehnike: Vključite dihalne vaje ali enostavne jogijske položaje za zmanjšanje stresa.

Vzročnost in podpora:

- Otroci iz okolij z nasiljem ali zanemarjanjem potrebujejo čustveno varno okolje in redno podporo terapevta.
- Uporaba timskega pristopa.

Najtežje oblike vedenjskih motenj

Pojavne oblike:

- kombinirane motnje (ADHD, depresija, anksioznost);
- destruktivno vedenje.

Didaktični pristopi:

- Multisenzorne dejavnosti: Uporabljajte dejavnosti, ki vključujejo različna čutila, npr. igranje z različnimi teksturami ali ustvarjanje zvokov.
- Pozitivna disciplina: Usmerjajte vedenje z nagrajevanjem pozitivnega vedenja namesto kaznovanja.
- Časovna razporeditev: Dajte otroku dovolj časa za opravljanje nalog in zmanjšajte pritisk.
- Sodelovanje s strokovnjaki: Vključite mobilne službe za podporo v izrednih situacijah.

Vzročnost in podpora:

- Otroci, ki so bili izpostavljeni travmatičnim dogodkom, potrebujejo celostno podporo, ki vključuje terapevtske dejavnosti in sodelovanje z družino.

Predlagane metode dela vzgojiteljem omogočajo, da bolje razumejo ter obravnavajo različne vedenjske in čustvene težave pri predšolskih otrocih.

Ključnega pomena je sodelovanje s starši, z razvojnimi ambulantami, s svetovalnimi centri, centri za duševno zdravje otrok in mladostnikov ter z drugimi institucijami, da se zagotovi usklajena podpora otrokom.

Osnovna šola

Na podlagi analiziranih podatkov in izpostavljenih pojavnih oblik čustvenih in vedenjskih težav pri osnovnošolcih s kontinuumom od manjših težav do najtežjih motenj lahko za vsako kategorijo oblikujemo predloge didaktičnih pristopov in metod dela. Te predloge prilagajamo starostni skupini osnovnošolcev in izpostavljamo praktične primere.

Manjše vedenjske težave

Pojavne oblike:

- težave s koncentracijo in pozornostjo;
- impulzivno vedenje;
- neupoštevanje pravil.
- Didaktični pristopi:
 - Strukturirano okolje: učitelji naj oblikujejo jasne urnike in rutine, kar otrokom pomaga ohranjati osredotočenost.
 - Primer: vključitev kratkih odmorov med poukom za otroke z motnjo pozornosti.
- Pozitivna okrepitev: nagrajevanje za ustrezno vedenje, da se spodbuja upoštevanje pravil.
 - Primer: nagradni sistem za sledenje pravilom v razredu (npr. nalepke, pohvale).
- Preusmerjanje energije: uporaba gibanja za sproščanje energije impulzivnih učencev.
- Primer: uvajanje aktivnih učnih metod, kot je učenje preko igre ali telesne aktivnosti.

Zmerne vedenjske in čustvene težave

Pojavne oblike:

- socialna izolacija;
- čustvena nestabilnost;
- digitalna zasvojenost.

Didaktični pristopi:

- Socialne igre: uvajanje skupinskih aktivnosti za izboljšanje socialnih veščin in zmanjšanje izolacije.
 - Primer: skupinsko reševanje nalog, kjer je potrebno sodelovanje.
- Čustvena podpora: vključevanje svetovalnih razgovorov in učiteljeve empatije.
 - Primer: redni pogovori med učiteljem in učencem o počutju ter težavah.
- Nadzor digitalne rabe: ozaveščanje o uravnoteženi uporabi tehnologije.
 - Primer: tedenski pogovori o tem, kako uravnotežiti čas za naprave in aktivnosti na prostem.

Hujše vedenjske in čustvene motnje

Pojavne oblike:

- agresivno vedenje;
- samopoškodovalno vedenje;
- odvisnost od substanc.

Didaktični pristopi:

- Individualiziran pristop: razvijanje prilagojenih načrtov za učence s hudo agresijo ali samopoškodovalnim vedenjem; učenje deeskalacijskih tehnik.
 - Primer: pogovori z učencem o alternativnih strategijah izražanja jeze.
- Povezovanje z družino: sodelovanje z družinami za podporo učencu doma in v šoli.
 - Primer: sestanki s starši o razumevanju in podpiranju čustvenih potreb otroka.
- Strokovna pomoč: sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki, kot so psihologi ali terapevti.
 - Primera: napotitev na svetovalne ure za poglobljeno obravnavo;
 - ozaveščanje o drogah in ostalih nedovoljenih substancah.

Najtežje oblike vedenjskih motenj

Pojavne oblike:

- kombinirane motnje;
- destruktivno vedenje.

Didaktični pristopi:

- Specializirani programi: uvedba dodatne strokovne pomoči v razredu.
- Primer: prisotnost socialnega pedagoga za podporo učitelju in učencu.
- Preusmerjanje destruktivnega vedenja: poudarjanje aktivnosti, ki otroku omogočajo konstruktivno izražanje.
- Primer: delavnice kreativnega pisanja ali umetnosti za izražanje čustev.
- Vključitev večdisciplinarnih timov: skupno delo šolskih svetovalcev, pedagogov in zdravnikov.
- Primer: oblikovanje individualnega načrta pomoči za učenca z ADHD in anksioznostjo.

Ti didaktični pristopi so oblikovani tako, da spodbujajo celosten razvoj osnovnošolskih otrok in učiteljem omogočajo boljše razumevanje ter obvladovanje raznolikih vedenjskih in čustvenih težav v šolskem okolju.

Srednje šole

Na podlagi analize vsebine iz priloženih dokumentov smo oblikovali predloge didaktičnih pristopov oz. metod dela za posamezne podskupine po kontinuumu težav oz. motenj, posebej prilagojene za dijake srednjih šol. Predloge smo razvrstili glede na stopnje težavnosti.

Manjše vedenjske težave

Pojavne oblike:

- težave s koncentracijo in pozornostjo;
- impulzivnost;
- manjši konflikti s sošolci ali učitelji.

Pristopi:

- Spodbujanje organizacijskih veščin: dijakom omogočiti uporabo rokovnikov, seznamov opravil ali digitalnih aplikacij za boljšo organizacijo dela.
- Raznolike metode učenja: vključevanje aktivnih metod, kot so razprave, simulacije ali skupinsko delo.

- Pozitivno utrjevanje: nagrajevanje dijakov za vztrajnost in trud z besednimi pohvalami ali s simbolnimi nagradami.
- Delo z vrstniškimi mentorji: povezovanje dijakov z vrstniki, ki so bolj osredotočeni in lahko služijo kot vzor.

Vzroki:

- družinsko okolje z manj strukturiranimi vzgojnimi praksami;
- premalo strukturirano šolsko okolje.

Zmerne vedenjske in čustvene težave

Pojavne oblike:

- socialna izolacija;
- nenadni izbruhi jeze ali žalosti;
- prekomerna uporaba elektronskih naprav.

Pristopi:

- Razvoj socialnih veščin: izvajanje delavnic o komunikaciji in reševanju konfliktov.
- Čustvena podpora: vključevanje šolskih svetovalcev za individualno delo s čustveno nestabilnimi dijaki.
- Strukturirane dejavnosti: organizacija dodatnih dejavnosti, kot so športni klubi ali umetniške skupine, za zmanjševanje izolacije.
- Nadzor digitalne uporabe: ozaveščanje dijakov in staršev o tveganjih pretirane uporabe naprav ter uvajanje omejitev.

Vzroki:

- psihosocialni dejavniki, kot so pomanjkanje socialne podpore ali pritiski vrstnikov;
- digitalna tehnologija, ki spodbuja izolacijo in zasvojenost.

Hujše vedenjske in čustvene motnje

Pojavne oblike:

- agresivno vedenje;
- samopoškodovalno vedenje;
- eksperimentiranje z drogami ali alkoholom.

Pristopi:

- Multidisciplinarni pristop: sodelovanje šolskih svetovalcev, psihologov, socialnih pedagogov in socialnih delavcev ter staršev pri obravnavi dijaka.

- Interaktivni programi za obvladovanje jeze: vključevanje v programe za obvladovanje čustev in jeze.
- Vključitev v podporne skupine: spodbujanje dijakov k vključevanju v skupine za vrstniško podporo ali terapijo.
- Preventivna edukacija: delavnice za ozaveščanje o tveganjih samopoškodovanja ali uživanja substanc.

Vzroki:

- družinska zgodovina nasilja ali zasvojenosti;
- biološki dejavniki, kot sta ADHD ali depresija.

Najtežje oblike vedenjskih motenj

Pojavne oblike:

- kombinirane motnje (npr. ADHD, depresija in anksioznost);
- zavestno destruktivno vedenje (npr. vandalizem).

Pristopi:

- Intenzivne obravnave: vključitev dijakov v specializirane programe terapevtske ali svetovalne obravnave.
- Restorativna praksa: uvajanje aktivnosti, kjer dijaki prevzemajo odgovornost za svoja dejanja in popravljajo škodo.
- Individualiziran učni načrt: prilagoditve učnih zahtev glede na sposobnosti in potrebe dijaka.
- Dolgoročno spremljanje: redno ocenjevanje napredka in prilagoditev metod dela glede na dosežke.

Vzroki:

- travmatične izkušnje, kot je zloraba ali zanemarjanje;
- pomanjkanje družbene podpore in spodbujanje individualizma.

Ti predlogi ponujajo strukturirane in diferencirane pristope, ki lahko dijakom srednjih šol pomagajo pri premagovanju težav na različnih ravneh zahtevnosti.

Strokovni centri

Glede na pridobljene odgovore smo pripravili predloge didaktičnih pristopov oz. metod dela za posamezno podskupino na kontinuumu težav v strokovnih centrih. Predstavili bomo pristope za strokovne centre. Na podlagi analiz in

informacij v nadaljevanju sledi razčlenitev didaktičnih pristopov za različne podskupine težav in motenj, ki jih lahko uporabljajo strokovni delavci v strokovnih centrih:

Manjše čustvene in vedenjske težave

Pojavne oblike:

- socialni umik;
- zadržanost;
- egocentričnost.

Didaktični pristopi:

- spodbujanje socialnih interakcij preko skupinskih iger, delavnic in socialnopedagoških projektov;
- vključevanje različnih metod, ki razvijajo empatijo (npr. igranje vlog);
- postopno izpostavljanje novim situacijam v varnem okolju.

Vzročnost in podpora:

- pomanjkanje socialnih izkušenj ali nizka samozavest;
- podpora vključuje svetovanje in gradnjo zaupanja v varnih ter strukturiranih okoljih.

Zmerne čustvene in vedenjske težave ali motnje

Pojavne oblike:

- impulzivno vedenje;
- kršenje pravil;
- pomanjkanje motivacije za učenje.

Didaktični pristopi:

- jasno strukturirane aktivnosti s predvidljivimi pravili;
- pozitivna krepitev za spoštovanje pravil;
- individualizirani načrti z realnimi in dosegljivimi cilji.

Vzročnost in podpora:

- pomanjkljiv nadzor čustev ali frustracije;
- uporaba prilagojenih tehnik za samoregulacijo, mentorstvo in krepitev notranje motivacije.

Hujše čustvene in vedenjske težave

Pojavne oblike:

- eksplozivnost;
- neposlušnost;
- pomanjkanje frustracijske tolerance.

Didaktični pristopi:

- umirjeno okolje z jasnimi pravili;
- kratkotrajne, osredotočene naloge z vmesnimi premori;
- učenje tehnik sproščanja (dihalne vaje, meditacija, aktivnosti v naravi ...).

Vzročnost in podpora:

- pogosta povezanost s čustvenimi travmami ali z nevrološkimi značilnostmi;
- podpora vključuje multidisciplinarni pristop z vključevanjem pedopsihiatrov, psihologov, socialnih pedagogov in drugih za otroka ali mladostnika pomembnih strokovnjakov ali oseb.

Hujše čustvene in vedenjske motnje

Pojavne oblike:

- samopoškodovanje;
- odpoved avtoriteti;
- manipulativno vedenje.

Didaktični pristopi:

- vključevanje terapevtskih metod (npr. kognitivno-vedenjske terapije);
- strukturirano dnevno življenje z jasnimi mejami in odgovornostmi;
- redno spremljanje vedenja in takojšnja intervencija v kriznih situacijah.

Vzročnost in podpora:

- pomanjkanje občutka varnosti in zaupanja v odrasle;
- podpora skozi intenzivno terapevtsko obravnavo in vključevanje družin.

Najtežje oblike čustvenih in vedenjskih motenj

Pojavne oblike:

- samomorilne grožnje;
- sadistično vedenje;
- tehnološka odvisnost.

Didaktični pristopi:

- stalen nadzor in individualna obravnava;
- zmanjšanje vpliva tehnologije z vključevanjem v aktivnosti brez ekranov;
- intenzivne terapevtske intervencije z vključevanjem specialistov za duševno zdravje.

Vzročnost in podpora:

- kombinacija travmatičnih izkušenj, osebnostnih motenj in neustrezne podpore v preteklosti;
- celovit terapevtski pristop z vključevanjem celotnega podpornega sistema (strokovnjaki, družina, šola, lokalno okolje).

Ti pristopi temeljijo na ugotovitvah iz raziskave ter specifičnih potrebah posameznih skupin otrok in mladostnikov, obravnavanih v strokovnih centrih. Celovit pristop, strukturirano okolje in tesno sodelovanje med strokovnjaki so ključni za uspešno delo z otroki in mladostniki s težavami. Predloge smo podali samo za najbolj izpostavljene pojave v posamezni kategoriji.

V nadaljevanju navajamo še nekaj predlogov didaktičnih pristopov in metod dela:

- *Skupinsko delo za krepitev sodelovanja in empatije.* Skupinsko delo spodbuja socialne veščine, empatijo in sodelovanje. Raziskave kažejo, da sodelovalno učenje izboljšuje socialne odnose, povečuje občutek pripadnosti ter zmanjšuje vedenjske težave pri otrocih in mladostnikih (Roseth idr., 2008).
- *Aktivno poslušanje in podpora v obliki individualnih pogovorov.* Aktivno poslušanje je ena ključnih veščin pri vzgojno-izobraževalnem delu. Raziskave kažejo, da individualni pogovori z učenci povečujejo občutek sprejetosti in izboljšujejo njihovo socialno prilagajanje (Rogers in Farson, 2015).
- *Izvajanje individualnih ali skupinskih digitalnih detoksikacijskih programov.* Programi digitalne detoksikacije lahko zmanjšajo stres, izboljšajo počutje in spodbudijo več socialnih interakcij brez tehnologije (Vanman idr., 2018).
- *Spodbujanje drugih aktivnosti (šport, ustvarjalnost) za zmanjšanje odvisnosti.* Udeležba v športnih dejavnostih zmanjšuje tveganje za duševne težave, kot sta depresija in anksioznost, ter spodbuja boljše splošno počutje pri otrocih in mladostnikih (Biddle in Asare, 2011). Raziskave kažejo, da športne dejavnosti povečujejo samoregulacijo in zmanjšujejo impulzivnost pri otrocih s težavami v vedenju (Diamond in Ling, 2016).

- *Edukacija o nevarnostih in pravilni uporabi tehnologije.* Izobraževalni programi o varni uporabi tehnologije lahko bistveno zmanjšajo izpostavljenost tveganjem, kot so spletno nasilje, zasvojenost in napačna raba osebnih podatkov (Livingstone idr., 2017).
- *Programi za obvladovanje jeze in čustvenega izražanja.* Programi za obvladovanje jeze, kot je kognitivno-vedenjska terapija, so dokazano učinkoviti pri izboljšanju samokontrole in zmanjšanju impulzivnega vedenja otrok in mladostnikov (Sukhodolsky idr., 2004).
- *Vključevanje v športne dejavnosti za sproščanje energije.* Telesna aktivnost dokazano zmanjšuje stres in anksioznost ter izboljšuje kognitivne funkcije pri mladostnikih, pri čemer ima pomembno vlogo tudi redna struktura aktivnosti (Lubans idr., 2016).
- *Individualiziran učni načrt,* prilagojen otrokovim potrebam, težavam, interesom in sposobnostim.
- *Povezovanje učnih vsebin z resničnimi situacijami in s praktičnimi naloga-mi.* Učenje, povezano z resničnimi situacijami, povečuje angažiranost otrok in mladostnikov ter izboljšuje njihovo sposobnost reševanja problemov (Kolb, 2014).
- *Mentorstvo in pohvale za dosežke.* Mentorstvo ima dokazano pozitiven vpliv na šolski uspeh, socialno prilagajanje, samopodobo in dolgoročne vedenjske izide pri mladostnikih (Raposa, idr., 2019). Pozitivne spodbude z uporabo pohval povečujejo motivacijo in izboljšujejo vedenje pri otrocih, še posebej kadar so pohvale specifične in povezane z napo-rom (Henderlong in Lepper, 2002).
- *Celostni pristop, ki vključuje pedopsihiatrično obravnavo.* Celostni pris-top, ki vključuje sodelovanje različnih strokovnjakov v šolskem okolju, omogoča boljše obvladovanje kompleksnih duševnih in vedenjskih te-žav mladostnikov (Weist idr., 2014).
- *Individualno delo z jasno strukturiranimi cilji.* Postavljanje jasnih ciljev pri individualnem delu povečuje motivacijo in izboljšuje dosežke na različ-nih področjih (Locke in Latham, 2002).
- *Uporaba pozitivne vedenjske podpore.* Sistem pozitivne vedenjske pod-pore (Positive Behavioral Interventions and Supports – PBIS) je učinko-vit pri zmanjševanju vedenjskih težav in izboljšanju šolske klime (Sugai in Horner, 2009).
- *Programi za digitalno pismenost:* osveščanje o nevarnostih tehnologi-je v sodelovanju s šolami. Programi digitalne pismenosti zmanjšujejo tveganja neprimerne uporabe tehnologije in izboljšujejo sposobnost kritičnega razmišljanja mladostnikov (Hobbs, 2017).

- *Integrativne delavnice*: združevanje otrok z različnimi motnjami za spodbujanje tolerance in sodelovanja. Integrativne delavnice spodbujajo socialno vključenost ter zmanjšujejo stigmatizacijo otrok in mladostnikov z učnimi in vedenjskimi težavami (Lindsay in Edwards, 2013).
- *Preventivni pristopi*: uvedba »šol za starše«, kjer se starši učijo učinkovite vzgoje in reševanja konfliktov (možna tudi individualna obravnava); programi za starše, kot je Triple P – Positive Parenting Program, izboljšujejo starševske kompetence ter zmanjšujejo tveganje vedenjskih težav otrok in mladostnikov (Sanders idr., 2014).

Didaktična in metodična priporočila za različne oblike dela v strokovnih centrih

Na podlagi analize transkripcij fokusnih skupin v strokovnih centrih in podanih informacij lahko oblikujemo didaktična ter metodična priporočila za različne oblike dela v strokovnih centrih. Na podlagi podatkov in uvajanja novih pristopov v strokovnih centrih se kaže potreba po večji fleksibilnosti ponudbe ter dejavnosti. Strokovni centri morajo znotraj svojih zmožnosti in kreativnosti razvijati nove oblike pomoči, vendar se zelo pogosto soočajo predvsem s pomanjkanjem ustreznih prostorskih in kadrovskih virov. Na podlagi pogovorov s strokovnjaki v strokovnih centrih v nadaljevanju kot najučinkovitejše pristope dela z otroki in mladostniki izpostavljam metode ter iščemo primere v tujih praksah.

Mobilna služba in preventivno delo

Priporočila:

- Sodelovanje s starši in šolami: tesna povezava s šolami, z družinami in lokalno skupnostjo za preventivno delo na terenu; delo na terenu z družinami, vrtci in s šolami, kar omogoča zgodnje prepoznavanje težav in preprečevanje namestitve v zavod. Danski model Šola in starši (Skole og Forældre) vključuje aktivno sodelovanje staršev z učitelji ter s svetovalnimi službami. Zmanjšanje učnih in vedenjskih težav je bilo najizrazitejše v skupinah, kjer so bile starševske veščine krepitev pozitivnega vedenja vključene v preventivne strategije (Christoffersen idr., 2014).
- Preventivno delo: osredotočanje na zgodnje prepoznavanje čustvenih in vedenjskih težav/motenj ter njihovo reševanje pred eskalacijo. Švedski model Zdravje učencev (Elevhälsan) sistematično vključuje učence v zgodnje presejalne oblike podpore (socialni, zdravstveni, pedagoški

timi), kar zmanjšuje napotitve k specializiranim službam in zgodnje izključevanje iz šol (Bremberg, 2015).

- Individualizacija: prilagajanje pristopa specifičnim težavam in potrebam otrok in mladostnikov; prizadevanje za ohranjanje otroka v družinskem okolju in preprečevanje institucionalizacije. Finski program Let's Talk about Children (LTC) ponuja strukturirane intervjuje z otroki in s starši, da se pravočasno prepoznajo tveganja. Pilotna raziskava v finski pokrajini Laponski je pokazala 35-odstotno znižanje napotitev v institucionalno oskrbo po uvedbi programa (Solantaus idr., 2009).

Podpora:

- Izobraževanje in usposabljanje strokovnjakov za prepoznavanje vedenjskih težav ali motenj. Kanadski Early Development Instrument (EDI) omogoča zbiranje podatkov o razvoju otrok (starih pet let) skozi ocene vzgojiteljev, kar izboljšuje lokalno načrtovanje storitev (Janus in Offord, 2007). Vključuje usposabljanje vzgojiteljev in strokovnjakov za razpoznavanje rizičnih otrok že pred vstopom v osnovno šolo.
- Povezovanje z deležniki, pomembnimi za otroke in mladostnike: drugimi strokovnimi centri, centri za socialno delo (CSD-ji), pedopsihiatri, vrtci, šolami in ostalimi deležniki.
- Svetovalna pomoč za starše, vzgojitelje, svetovalne delavce in učitelje.
- Intervizijske skupine v vrtcih in osnovnih šolah (po potrebi tudi v srednjih šolah).

Intervencije v družinah trajajo do deset tednov, nato pa se naredi ocena in načrt nadaljnjih ukrepov. Britanski Troubled Families Programme (2012–2020) je zajel več kot 400.000 družin z mobilnimi ekipami (socialni delavci, terapevti, vzgojitelji). Mobilna ekipa npr. 12 tednov izvaja intervencije na domu: starševski »coaching«, strukturiranje dnevne rutine, podpora pri šolanju otrok itd. Ocena programa iz leta 2019 je pokazala 15-odstotno zmanjšanje vključenosti otrok v kazenske postopke in večjo stabilnost bivanja v družinskem okolju (Ministry of Housing, Communities and Local Government, 2019).

Socialnopedagoška pomoč družinam, delo s starši

Priporočila:

- Svetovanje: poudarek na svetovanju staršem za boljše razumevanje vedenjskih težav in motenj otrok ali mladostnikov. Program Triple P – Positive Parenting Program, razvit v Avstraliji in obsežno raziskan tudi v Veliki Britaniji in Nemčiji, je pokazal zanesljive učinke pri zmanjševanju

vedenjskih težav otrok, zlasti ko so starši vključeni v svetovanje in usposabljanje za starševske veščine (Sanders idr., 2014). V nemški analizi je bil program potrjen kot učinkovit v 80 % primerov (Nowak in Heinrichs, 2008).

- Družinska terapija: aktivno vključevanje družinskih članov v proces reševanja težav. V Kanadi se program Brief Strategic Family Therapy (BSFT) uspešno uporablja za mladostnike z vedenjskimi težavami, zlasti v kontekstu družinskih konfliktov. Raziskave kažejo na pomembno izboljšanje v družinskem delovanju in zmanjšanje vedenjskih motenj (Szapocznik idr., 2012).
- Vzorci delovanja: izobraževanje družin o vzpostavljanju strukturiranih in podpornih domačih okolij. V finskem modelu Strong Families (Vahvuusperheet) starši skupaj s strokovnjaki ustvarjajo rutine, ki podpirajo stabilnost in samoregulacijo otrok. Program vključuje strukturirane družinske večere in skupinske razprave, kar je pomembno zmanjšalo pojav impulzivnega vedenja in povečalo družinsko povezanost (Havighurst idr., 2013).

Podpora:

- Organizacija delavnic in seminarjev za starše, individualno delo s starši.
- Vzpostavitev mreže podpore za družine.
- Redno sodelovanje s starši preko telefonskih klicev, e-pošte, osebnih srečanj in sestankov. Stalna komunikacija, redna vključenost staršev.
- Skupine za starše, kjer se obravnavajo njihove stiske in vloge pri vzgoji.
- Vračanje kompetentnosti nekompetentnim staršem ter pomoč pri vzpostavljanju varnih in stabilnih odnosov.
- Neformalna druženja in svetovalni pogovori s starši.

Na Nizozemskem program Incredible Years vključuje skupinske delavnice za starše, ki obravnavajo spoprijemanje z agresivnim vedenjem otrok. Evalvacija programa v nizozemskih osnovnih šolah je pokazala 30-odstotno zmanjšanje vedenjskih težav v primerjavi s kontrolno skupino (Posthumus idr., 2012).

Svetovanje s strani strokovnih centrov

Priporočila:

- Vloga mediatorjev: strokovni centri kot povezovalni člen med vrtci, šolami, družinami, CSD-ji, pedopsihiatri, sodišči, policijo in drugimi deležniki. V Veliki Britaniji so Multi-Agency Safeguarding Hubs (MASH) do-

ber primer sodelovanja strokovnih centrov z vrtci, s šolami, socialnimi službami, policijo in z zdravstvenimi ustanovami. Evalvacije kažejo, da integracija podatkov in sodelovanje različnih sektorjev pripomoreta k hitrejšemu ukrepanju in zmanjšanju kriznih posegov (UK Government, Home Office, 2014).

- Podpora vzgojiteljem, učiteljem in svetovalnim delavcem: usposabljanje pedagoških delavcev za delo z otroki z vedenjskimi težavami ali motnjami. V Nemčiji program Respekt Coaches, ki deluje v šolah, strokovnjakom nudi psihosocialno podporo ter strategije za delo z mladimi s čustvenimi in vedenjskimi težavami. Program krepi kompetence učiteljev pri vzpostavljanju varnega in vključujočega učnega okolja (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2021).
- Strokovna podpora: nudenje specifičnih priporočil in intervencij za reševanje kompleksnih primerov. Na Finskem poznamo t. i. posvetovalne klinike (Konsultaatio-vastaanotto), kjer pedopsihiatri, psihologi, socialni pedagogi in socialni delavci sodelujejo kot svetovalci za šole ter družine v kompleksnih primerih. Te ambulate zmanjšujejo napotitve v bolnišnično obravnavo in omogočajo zgodnejše ter manj invazivne oblike pomoči (Anttila idr., 2015).

Podpora:

- Sodelovanje z različnimi strokovnimi ekipami in centri ter nevladnimi organizacijami (pedopsihiatri, socialni delavci, psihologi ...). Tak pristop omogoča timsko obravnavo, kar vodi k boljši kontinuiteti pomoči in večji učinkovitosti. V Veliki Britaniji je organizacija Place2Be primer učinkovitega sodelovanja nevladnih organizacij s šolami – usposobljeni svetovalci zagotavljajo čustveno podporo otrokom in mladostnikom v šolskem okolju, kar vodi v izboljšanje psihosocialnega počutja in šolske klime (Lee idr., 2009).

Stanovanjske skupine

Priporočila:

- Družinski model: vodenje skupin, ki spominjajo na družinsko dinamiko. V Nemčiji so v okviru reforme izvendružinske oskrbe po letu 2015 razvili tudi model družinsko usmerjenih bivalnih skupin (familienanaloger Wohngruppen), kjer strokovni delavci živijo z otroki v skupnosti. Raziskave so pokazale izboljšanje čustvene stabilnosti otrok in manj ponovitev kriznih situacij (Sigrid in Kilian, 2022).

- Majhne skupine: omejevanje števila otrok za boljše osredotočenje na individualne potrebe. Otroci ali mladostniki se nameščajo v manjše, osebnejše skupine z največ 4–6 člani, kar jim daje tudi večji občutek varnosti.
- Mešane skupine po starosti, kjer starejši mladostniki lahko služijo kot zgled mlajšim. Na Nizozemskem obstaja program Družinske hiše (Gezinshuizen), v katerem starejši mladostniki delujejo kot mentorji mlajšim. Analiza je pokazala izboljšano samopodobo in večje občutke pripadnosti pri obeh skupinah (Harder idr., 2012).
- Rutina in struktura: jasna pravila in dnevna rutina za spodbujanje samostojnosti in odgovornosti. Švedski model Hem för vård eller boende (HVB¹) vključuje bivalne domove z jasno strukturiranim urnikom, kjer mladostniki razvijajo občutek odgovornosti in vsakodnevne rutine ter osebno samostojnost.

Podpora:

- Ustvarjanje podpornega okolja za učenje in osebni razvoj. V Kanadi program Children's Aid Society Group Homes v Ontariu deluje po modelu »travma – informirane oskrbe«, kjer je poudarek na varnem, stabilnem okolju z individualizirano podporo. Poročajo o povečani čustveni stabilnosti in zmanjšanju uporabe prisilnih ukrepov (Ministry of Children, Community and Social Services, b. l.).

Vzgojne skupine

Priporočila:

- Socialne veščine: poučevanje socialnih spretnosti in reševanja konfliktov. V Veliki Britaniji se je v šolskih in institucionalnih okoljih uveljavil program Skills for Life, ki vključuje strukturirane module za učenje čustvene regulacije, reševanja konfliktov in empatije. Evalvacija programa je pokazala znatno zmanjšanje števila disciplinarnih ukrepov in izboljšano skupinsko dinamiko (Cefai idr., 2018).
- Skupinske aktivnosti: spodbujanje sodelovanja in medsebojne podpore npr. kuhanje, športni izzivi, izleti, skupne naloge.
- Individualni načrti: oblikovanje prilagojenih učnih in vzgojnih načrtov. Nemški pristop Individualizirano načrtovanje pomoči (Individuelle Hil-

¹ <https://www.ivo.se/other-languages/authorisations/sol-activities/homes-for-care-or-residence-hvb-sol/>

feplanung) v okviru vzgojnih skupin predvideva prilagojene intervencije za vsakega mladostnika. Raziskave kažejo, da je tak pristop bistveno povečal sodelovanje mladostnikov v načrtovanju in zmanjšal izpade iz programov (Pluto idr., 2024).

- Vzpostavitev notranjih pravil, ki spodbujajo doslednost in strukturo (npr. omejena uporaba telefonov, določene naloge in zadolžitve); strukturirana notranja pravila, s poudarkom na sodelovanju mladostnikov pri oblikovanju le-teh.

Podpora:

- Intenzivno mentorstvo s strani vzgojiteljev. Vsak mladostnik ima dodeljenega stalnega mentorja ali vzgojitelja.
- Povezovanje z zunanjimi strokovnjaki po potrebi. V sistemu pomoči je treba vzpostavili protokole za vključevanje zunanjih strokovnjakov v vzgojne skupine, kar lahko izboljša celostno obravnavo otrok in mladostnikov.
- Notranje intervizije in supervizije za strokovne delavce.
- Manjše, fleksibilne skupine, ki omogočajo osebnejši stik in intenzivnejšo obravnavo.

Intenzivne skupine

Priporočila:

- Intenzivna terapija: delo s težjimi primeri, ki zahtevajo globlje terapevtske intervencije. Na Finskem je program Sistemska terapija pri zaščiti otrok (Systeeminen lastensuojelutyö) uvedel intenzivne terapevtske obravnave za mladostnike z visoko stopnjo tveganja. Program vključuje sodelovanje celotne družine in se izvaja preko terapevtskih timov večkrat tedensko. Evalvacija je pokazala znatno zmanjšanje ponovnega nameščanja otrok in izboljšanje družinske funkcionalnosti (Aaltio, 2023).
- Majhne enote: omejitev števila otrok za zagotovitev varnega in učinkovitega dela. V ZDA se model Intensive Out-of-Home Treatment uporablja za mladostnike z večkratnimi diagnozami in visoko ogroženostjo. Skupine vključujejo 3–5 otrok z individualiziranimi terapijami. (Bruns idr., 2021).
- Specializirano osebje: vključevanje strokovnjakov za duševno zdravje. V Veliki Britaniji program Secure Stairs Framework deluje v okviru zavodov in terapij za mladostnike z zapletenejšimi čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami. Model vključuje stalne klinične psihologe, terapevte in socialne delavce (Anna Freud National Centre for Children and Families, 2022).

Podpora:

- Dodatna usposabljanja za osebje.
- Povezovanje z zdravstvenimi ustanovami za specializirano zdravljenje. Na Nizozemskem model Flexible Assertive Community Treatment (FACT) for Youth zagotavlja povezavo med izvendružinskimi oblikami oskrbe in psihiatričnimi ustanovami. Ta timski pristop omogoča neprekinjeno oskrbo tudi po odpustu iz intenzivne skupine, kar zmanjšuje tveganje za recidiv (Van Veldhuizen in Bähler, 2015).

Kmetije

Priporočila:

- Delovna terapija: vključevanje otrok v kmetijska opravila z namenom razvoja odgovornosti. V norveški raziskavi o Green Care Farms je bilo ugotovljeno, da vključevanje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi motnjami v vsakodnevna kmetijska opravila povečuje občutek odgovornosti, strukture in pripadnosti. Programi, ki vključujejo živali, obdelavo zemlje in rutinske naloge, krepijo samopodobo in zmanjšujejo agresijo (Pedersen idr., 2012).
- Povezanost z naravo: izpostavljenost naravi za zmanjševanje stresa in izboljšanje duševnega zdravja. Raziskave na naravi temelječih intervencij kažejo, da mladostniki, vključeni v terapevtsko delo z naravo (npr. hortikultura terapija, gozdne terapije ipd. (National Children's Bureau, 2025)), poročajo o izboljšanem duševnem zdravju, zmanjšanju anksioznosti in boljši regulaciji čustev (Christiana idr., 2021).
- Samostojno življenje: učenje osnovnih življenjskih veščin. Na Nizozemskem terapevtske kmetije vključujejo elemente neformalne izobrazbe – kuhanje, oskrbo živali, vrtnarjenje – kot način krepitve funkcionalnih veščin pri mladostnikih s socialnimi primanjkljaji. Evaluacije kažejo povečano stopnjo samozadostnosti in samostojnosti (Hassink idr., 2020)

Podpora:

- Partnerstvo z lokalnimi skupnostmi za izvajanje programov. Sodelovanje med občinami, lokalnimi kmeti, socialnimi pedagogi in socialnimi delavci. Reintegracija v lokalno okolje, če je to možno.
- Organizacija terapij z živalmi in drugih aktivnosti za osebni razvoj. Interakcija z živalmi (konji, psi, ovce...) zmanjšuje stres, povečuje sočutje in izboljšuje socialne odnose.

Predlagani pristopi v nadaljevanju temeljijo na analiziranih transkripcijah fokusnih skupin, iz katerih so razvidni glavni izzivi in priložnosti za delo z otroki in mladostniki v različnih oblikah namestitev ter obravnave.

Poudarek na partnerskem sodelovanju z drugimi strokovnimi službami

- Tesno sodelovanje z različnimi institucijami: CSD-ji, vrtci, šolami, pedopsihiatrijo, policijo, sodišči, svetovalnimi centri ... V Veliki Britaniji sistem Early Help Hubs združuje strokovnjake iz šolstva, socialnega varstva, zdravstvenih služb in policije, da skupaj razvijajo individualizirane načrte pomoči za otroke in družine (Department for Levelling Up, Housing and Communities in Department for Education, 2022).
- Interdisciplinarni pristop pri obravnavi otrok in mladostnikov. Finski model Regije za dobrobit (Hyvinvointialueet) temelji na integraciji socialnih, zdravstvenih in izobraževalnih storitev (Tiirinki idr. 2022).
- Poudarek na vračanju kompetenc nekompetentnim staršem namesto popolne institucionalizacije. Kanadski program Families First Edmonton je vključeval timsko podporo staršem pri težavah z otroki z motnjami vedenja in razvojnimi izzivi. Udeleženci programa kažejo višjo stopnjo starševske samozavesti in manjšo uporabo kriznih oblik institucionalne pomoči (Drummond idr., 2014).
- Redna srečanja vseh vpletenih za učinkovitejšo podporo otrokom in mladostnikom. V Nemčiji koncept Razgovor o načrtu pomoči (Hilfeplangespräch) združuje vse ključne strokovnjake in družino pri oblikovanju pomoči. Vključevanje družine in mladostnika v odločanje prispeva k večji zavezanosti in boljšim izidom (Bundesarbeitsgemeinschaft Landesjugendämter, 2023).
- Vzpostavitev specializiranega sodstva in forenzičnih diagnostičnih centrov za mladostnike.

Individualiziran pristop

- Obravnava posameznega otroka glede na njegove specifične potrebe in razvojne značilnosti. Naj ne bo težava, temveč izziv. Vsaka obravnava temelji na personalizirani oceni potreb otroka.
- Prilagojene intervencije za različne vedenjske in čustvene težave (avtoagresija, apatija, depresija, odvisnost od digitalnih tehnologij ipd.).
- V Veliki Britaniji program THRIVE, School-based Mental Health Support Teams vključuje kognitivno-vedenjske pristope in dialektično vedenjsko terapijo za mladostnike, ki se samopoškodujejo (Wolpert idr., 2016).

- V ZDA je Adolescent Depression Awareness Program (ADAP) dokazano izboljšal prepoznavanje depresije in motivacijo za iskanje pomoči. Program temelji na kognitivno-vedenjskih preventivnih pristopih in je bil uspešno integriran v šolski kurikulum (Beardslee idr., 2013).
- Normalizacija življenja in poudarek na stabilnosti, varnosti in vključevanju v lokalno okolje. Finski pristop Normalno življenje (Normaali elämä) uporablja vključevanje mladostnikov v običajne družbene in šolske aktivnosti kot del obravnave. Pristop je pripomogel k večji stabilnosti in socialni vključenosti otrok po odpustu iz sistemskih storitev (Häggman-Laitila idr., 2019).
- Pristop, ki se osredotoča na potrebe posameznega otroka ali mladostnika in omogoča prilagajanje metod glede na njegove težave in sposobnosti. Britanski model Team around the Child (TAC) omogoča, da se tim strokovnjakov okrog posameznega otroka dogovori o dinamičnem, prilagodljivem načinu pomoči. Izboljšano je sodelovanje družine, dosežena sta večja učinkovitost obravnave in večje zadovoljstvo uporabnikov (Children's Workforce Development Council, 2009).
- Različne metode za različne otroke – dogovarjanje, pregovarjanje, postavljanje meja in kazni (npr. odvzem telefona). Dogovarjanje in soodločanje z otrokom ali mladostnikom; ameriški sistem Wraparound temelji na vključevanju mladostnika in njegove družine v oblikovanje ciljev ter strategij pomoči. Metaanaliza programov kaže, da ima pristop pozitivne učinke na obnašanje, samopodobo in zmanjšanje kriznih epizod (Olson, idr., 2021).
- Pomembne so pozitivna skupinska dinamika, upoštevanje specifike posameznika in njegova socialna integracija. V skupinskih programih individualiziran pristop znotraj skupine, ki temelji na sočutju in medsebojni podpori, spodbuja pozitivne socialne interakcije in zmanjšuje konflikte (Ungar, 2018).
- Destigmatizacija, decentralizacija in popolna deinstitucionalizacija strokovnih centrov – bivših vzgojnih zavodov.

Omejena uporaba digitalne tehnologije in spodbujanje socialnih interakcij

- Strogo omejevanje uporabe telefonov in drugih zaslonskih naprav (npr. samo ena ura na dan) ter nadzor nad digitalno uporabo. Učenje omejene, zavestne rabe tehnologije.
- Spodbujanje analognih oblik socializacije in skupinskih aktivnosti. Delavnice, ki ozaveščajo o tveganjih tehnologije in vključujejo tudi aktiv-

nosti brez ekranov.

- Spodbujanje kreativnosti in fizičnih aktivnosti kot protiutež tehnologiji. Strukturirane aktivnosti, kot so kreativno-umetniške delavnice, šport, igre brez tehnologije itd., mladostnikom pomagajo vzpostaviti bolj zdravo ravnovesje med digitalnim in realnim svetom.
- Socialno učenje brez tehnologije. Na Nizozemskem je bil program Digitalni odmor (De Digitale Pauze) razvit kot odziv na povečano digitalno izčrpanost pri mladostnikih. Učenci se učijo načrtovati dneve z omejenim časom pred zaslonom in s poudarkom na socialnih stikih (Van den Eijnden idr., 2016).
- Digitalno razstrupljanje v terapevtskih skupinah. V ZDA je več centrov za mladostnike uvedlo skupine za digitalno detoksikacijo (Digital Detox Therapy Groups), kjer se otroci naučijo prepoznati kompulzivno vedenje, povezano z uporabo zaslonov. Raziskave so pokazale zmanjšanje simptomov anksioznosti in izboljšanje spanja (Twenge in Campbell, 2019).

Podpora mladostniku pri prehodu v samostojnost – dolgoročno spremljanje in podpora po odpustu iz strokovnega centra

- Programi za mladostnike po 18. letu, ki jim omogočajo postopno osamosvajanje. Ti programi vključujejo finančno, stanovanjsko, socialno in terapevtsko podporo.
- Poklicno usposabljanje kot ključni element uspešne reintegracije. V Nemčiji program poklicnega usposabljanja Berufsvorbereitende Bildungsmaßnahmen (BvB) mladim iz izvenzdržinskih oblik pomoči omogoča pridobivanje delovnih izkušenj, socialnih veščin in kvalifikacij. Vključitev v BvB poveča možnosti za redno zaposlitev in zmanjša tveganje socialne izključenosti (Euler in Severing, 2006).
- Možnost bivanja v mladinskih stanovanjih ob podpori vzgojiteljev. V nizozemskem programu Sobe s priložnostmi (Kamers met Kansen²) mladi po odpustu bivajo v stanovanjih z redno podporo strokovnjakov (svetovalci, socialni pedagogi, socialni delavci). Ta pristop omogoča zmanjšanje brezdomstva in večjo uspešnost pri iskanju zaposlitve ali nadaljnjem izobraževanju.
- Možnost bivanja v mladinskih stanovanjih brez podpore vzgojiteljev. V Veliki Britaniji program Staying Close mladim omogoča, da živijo samostojno, a imajo še vedno možnost prostovoljnega stika z nekdanjimi skrbniki (Department for Education, 2023).

² <https://kammersmetkansenamsterdam.nl/over/>

- Preprečevanje morebitnega brezdomstva med mladimi. V Kanadi programa Youth Reconnect Program in Housing First for Youth (HF4Y) delujeta kot preventivna intervencija za mladostnike, ki zapuščajo zavode. Zagotavljata stanovanjske rešitve, mentorstvo in krizne intervencije (Homeless Hub, b. l.).
- Mladinske (stanovanjske) hiše. V Nemčiji in Avstriji so t. i. Jugendwohnhäuser nastanitvene enote z manjšim številom mladostnikov in vključeno socialno-pedagoško podporo (različne oblike) (Groinig idr., 2019).
- Nadzorovano bivanje za več mladostnikov. Na Švedskem model Träningsboende³ omogoča skupinsko bivanje s poudarkom na treningu samostojnega življenja pod nadzorom. Program vključuje kuharske veščine, vodenje financ in načrtovanje dneva.
- Poodpustno spremljanje otrok in mladostnikov ter njihovo vodenje skozi prehod iz strokovnih centrov. V ZDA model Transition to Independence Process (TIP) vključuje strukturirano vodenje mladostnikov iz institucionalnih oblik varstva v skupnost. TIP temelji na personaliziranih ciljih, rednih srečanjih in podpiranju samostojnih odločitev. Raziskave kažejo zmanjšanje tveganih vedenj in boljšo vključenost v šolanje ter delo (Bohs idr., 2021).
- Uporaba metode SMART (specifičen (*Specific*), merljiv (*Measurable*), dosegljiv (*Achievable*), ustrezen (*Relevant*), pravočasen (*Time-sensitive*)) za postavljanje ciljev in merjenje napredka. Cilji te metode (specifični, merljivi, dosegljivi, realni, časovno opredeljeni) so v številnih tranzicijskih programih temelj za načrtovanje. Mladostniki s pomočjo svetovalcev definirajo osebne cilje SMART, kar okrepi njihovo občutje nadzora nad lastnim življenjem in poveča možnost za doseganje ciljev (Martins idr., 2024).

Vključevanje v skupnost in vzdrževanje strukturiranega okolja

- Vključenost otrok in mladostnikov v lokalno okolje (mladinski centri, formalne in neformalne oblike združenj, zdravnik, delavnice ...). Vključevanje mladostnikov v lokalne dejavnosti, kot so mladinski centri, športna društva in delavnice, spodbuja občutek pripadnosti. V Nemčiji koncept Sozialraumorientierung vključuje sodelovanje mladostnikov s krajevnimi organizacijami, z zdravniki, s svetovalci in z delodajalci. Programi so pokazali izboljšano funkcionalno neodvisnost mladih po odpustu iz institucionalne oskrbe (Thiersch, 2017).

³ <http://www.integrationslyftet.se/traningsboende.html>

- Rekonstruktivna analiza življenja. Pristopi, kot je npr. Life Story Work, otrokom omogočajo, da rekonstruirajo svojo življenjsko zgodbo skozi strukturirane pogovore in ustvarjalne metode. To pomaga pri oblikovanju identitete, zmanjšanju stiske in okrepitvi občutka nadzora nad lastnim življenjem (Hammond idr., 2020).
- Fleksibilna, a strukturirana pravila in normalizacija vsakodnevnih situacij – vsakodnevna opravila (kuhanje, pospravljanje, šola, prosti čas) so strukturirana, a prilagojena posamezniku.
- Izogibanje rigidnim hišnim redom in kaznovalnim ukrepom. Pravila se oblikujejo skupaj z mladostniki. V ZDA na dokazih temelječ, večstopenjski okvir Positive Behavioral Interventions and Supports (PBIS) uporablja pristop, ki temelji na nagrajevanju zelenega vedenja namesto kaznovanja. Vključevanje tega sistema v rezidenčne ustanove je prineslo izboljšanje skupinske klime in manj konfliktnih situacij (Center on PBIS, 2025).
- Tkanje zdravih socialnih mrež. Britanski program Peer Mentoring for Care Leavers poudarja vlogo pozitivnih vrstniških odnosov po odpustu iz sistemskih služb. Raziskave kažejo, da tovrstne mreže povečajo občutek samostojnosti in zmanjšajo tveganje za povratek v institucionalno oskrbo (The Scottish Government, 2012).

Delo v zvezi z odnosi in s socialnimi veščinami

- Spodbujanje interakcij s sovrstniki namesto pretiranega nadzora s strani odraslih. V ZDA so programi Peer Group Connection (PGC) strukturirani tako, da mladostniki sodelujejo v skupinah pod vodstvom vrstniških mentorjev, kar povečuje občutek pripadnosti in zmanjšuje socialno anksioznost (Washington State Institute for Public Policy, 2024).
- Podpora pri vzpostavljanju in ohranjanju zdravih medosebnih odnosov. Gre za za učenje prepoznavanja nezdravih vzorcev odnosov, komunikacijskih spretnosti in zmožnosti reševanja konfliktov, izboljšane socialne kompetence.
- Razvijanje mehkih veščin in kompetenc tudi za boljši uspeh na trgu dela. V Kanadi je program Youth Employment and Skills Strategy (YESS) pokazal, da razvoj mehkih veščin (npr. komunikacija, timsko delo, prilagodljivost) bistveno poveča zaposlitveno uspešnost mladostnikov iz ranljivih skupin. Sodelujoči so poročali o večjem zaupanju vase in izboljšani pripravljenosti na delo (Employment and Social Development Canada, 2020).

- Trening asertivnosti, prepoznavanje svojih čustev, izražanje potreb brez agresije in vzpostavljanje meja.
- Spodbujanje prosocialnega vedenja, empatije, sodelovanja in notranje motivacije preko vedenjskih vaj in z igrami vlog.
- Urjenje v tehnikah nadzora in strategijah konstruktivnega reševanja problemov. V ZDA je program Second Step vključen v šole in mladinske ustanove ter zajema veščine reševanja konfliktov, samonadzora in prepoznavanja čustev; njegova uporaba je vodila k zmanjšanju impulzivnega vedenja in povečanju socialne samozavesti (Espelage idr., 2015).
- Grajenje občutka odgovornosti z modelom soodločanja. V Nemčiji pristop participativne vzgoje spodbuja vključevanje otrok v odločanje v izvendružinskih oblikah pomoči. Mladostniki, ki aktivno sodelujejo pri oblikovanju pravil in načrtovanju aktivnosti, razvijejo večji občutek odgovornosti in sodelovanja (Pluto, 2022).

Psihosocialna podpora in varno okolje

- Ustvarjanje varnega in stabilnega okolja z jasno postavljenimi pravili in strukturami. V Kanadi model Circle of Security uporablja vizualno strukturo varnega odnosa, kjer otroci razumejo vlogo odraslega kot varnega izhodišča in opore. Raziskave kažejo povečanje varne navezanosti in izboljšano socialno prilagajanje (Moretti idr., 2015).
- Pomoč pri opravljanju nalog s pomočjo vedenjskih strategij in tehnik. Naloge so razdeljene na majhne korake, zajemajo pozitivno okrepitev in redno spremljanje napredka.
- Poudarek na normalizaciji življenja in vključevanju v lokalno skupnost. Namen je zmanjšanje občutka institucionalizacije.
- Grajenje socialne mreže otroka ali mladostnika. V Veliki Britaniji Family Group Conferencing (FGC) otrokom in njihovim družinam omogoča, da skupaj z razširjeno mrežo (sorodniki, prijatelji) oblikujejo načrt podpore. Raziskave kažejo na zmanjšanje institucionalizacije in povečanje občutka pripadnosti (Frost idr., 2012).
- Intervencije ob kriznih situacijah ter takojšnja podpora otrokom in mladostnikom.
- Vzpostavitev mobilnih kriznih timov za hitro intervencijo.
- Spodbujanje samostojnosti pri vsakodnevni opravi (priprava hrane, čiščenje, urejanje osebnih stvari ...). Mladi se učijo samostojnega življenja in razvijajo osnovne življenjske veščine preko strukturiranih dnevnih nalog – boljše dolgoročne možnosti za neodvisno življenje.

- Možnosti uporabe tehnologije navidezne resničnosti (angl. *virtual reality* – VR), ki posameznike lahko uči socialnih, vedenjskih, komunikacijskih in življenjskih spretnosti v varnem okolju. Raziskave v ZDA kažejo, da uporaba tehnologije VR (npr. Virtual Reality Job Interview Training, Virtual Speech ...) izboljša komunikacijske in socialne veščine mladih z vedenjskimi težavami. Udeleženci pridobijo samozavest v varnem, simuliranem okolju brez tveganja za socialno izključitev (Smith idr., 2022).
- Fokus pomoči na posameznikovih močnih točkah. V Kanadi in ZDA je na močnih področjih temelječ pristop (Strengths-Based Approach) eden od temeljnih modelov psihosocialne obravnave. Terapevti se osredotočajo na sposobnosti, vire in interese mladostnikov, kar vodi do večje angažiranosti, boljše samopodobe in boljših rezultatov obravnave (Saleebey, 2013; Liebenberg idr., 2020).

Izobraževanje in delovna »terapija«

- Poudarek na šolanju kot enemu od ključnih delov programa (interno izobraževanje, povezovanje s srednjimi šolami in poklicnimi programi), sodelovanje z lokalnimi šolami, specializirani učitelji in prilagojeni urniki. V Veliki Britaniji virtualni šolski ravnatelji (Virtual School Heads⁴) koordinirajo šolanje otrok v sistemski oskrbi, povezujejo se z internimi učitelji in lokalnimi srednjimi šolami. Evalvacije kažejo na zmanjšanje izostajanja od pouka in povečanje števila uspešno opravljenih izpitov.
- Poklicno usposabljanje kot ključni element uspešne reintegracije. Mladim iz ranljivih skupin je treba omogočiti dostop do pripravništev, praktičnega dela in usposabljanja ter zaposlitve. V Kanadi program Youth Job Connection⁵ cilja na mladostnike, ki niso vključeni v redno šolanje ali delo. Ponuja intenzivno karierno svetovanje, delavnice za mehke veščine in subvencionirana delovna mesta. Udeleženci so poročali o večjem zaupanju v svoje sposobnosti in uspešnem prehodu na trg dela.
- Učne ure in delovne naloge kot del vsakdana. Na Nizozemskem program Učenje z delom (Leren door doen) združuje osnovne učne vsebine z vsakodnevnimi delovnimi nalogami (kuhanje, vrtnarjenje, obnova prostorov) (Van Twist idr., 2021). V švedski izvendružinski obliki

⁴ <https://navsh.org.uk/>

⁵ <https://www.ontario.ca/page/get-help-finding-youth-or-student-job>

pomoči (HVB⁶) je vključevanje praktičnih nalog, kot so kuhanje, čiščenje in osnovna obrtna dela, standarden del dnevne strukture.

Učinkovita praksa pri delu z otroki in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami ali motnjami mora temeljiti na celostni in povezani obravnavi. Ključno je vzpostaviti sodelovanje med vrtcem, šolo, zdravstvom, socialnim varstvom, nevladnimi organizacijami, lokalno skupnostjo in družino. Takšen integriran pristop omogoča bolj prilagojene in dolgoročno učinkovite oblike pomoči, ki odgovarjajo na kompleksne potrebe posameznika. Zelo pomembno vlogo ima preventiva, zato je smiselno sistematično uvajati šole za starše, presejalne teste in preventivne programe za duševno ter telesno zdravje v šolah in vrtcih. Zmanjševanje stigme in proaktivno vključevanje ranljivih skupin sta bistvena elementa sodobne prakse, ki preprečuje poglobljanje težav in vodi k zgodnejšemu ukrepanju. Vzpostavitev psihosocialno varnega in stabilnega okolja pomeni, da morajo biti pravila jasna, vendar oblikovana skupaj z mladostniki, saj to povečuje njihovo lastno angažiranost in občutek nadzora. Posebno pozornost je treba nameniti takojšnji podpori ob kriznih situacijah in zagotavljanju dostopne čustvene opore. Izobraževanje in delo morata biti trdno vpeta v vsakdan otrok in mladostnikov. Interna izobraževanja v strokovnih centrih in tesno sodelovanje z lokalnimi šolami ter s poklicnimi programi spodbujajo izobraževalni uspeh, hkrati pa poklicno usposabljanje krepi samozavest in pripravljenost za vstop na trg dela. Vključevanje vsakodnevnih praktičnih nalog kot del delovne »terapije« pomaga pri razvoju funkcionalnih veščin. Pri delu z mladimi je treba sistematično razvijati socialne, čustvene in življenjske veščine. To vključuje treninge asertivnosti, igre vlog, trening socialnih veščin in po potrebi uporabo sodobnih metod, kot je učenje v simuliranem okolju z uporabo tehnologije VR. Pomembno je, da se obravnava osredotoča na posameznikove močne točke, saj to krepi notranjo motivacijo in občutek lastne vrednosti. Prehod v samostojno življenje zahteva postopno in varno oporo. Mladi naj imajo dostop do različnih oblik stanovanjskih možnosti – bodisi s strokovno podporo bodisi samostojno – ob spremljanju in mentorstvu. Poudarek naj bo tudi na dolgoročnih programih podpore po odpustu in na postavljanju konkretnih ciljev po načelu SMART.

Naj bo delo z mladostniki usmerjeno v njihovo čim večjo vključenost v lasten socialni prostor in lokalno okolje. Vključevanje v mladinske centre, lokalne dogodke in prostovoljne dejavnosti ter gradnja zdravih socialnih mrež

⁶ <https://www.ivo.se/other-languages/authorisations/sol-activities/homes-for-care-or-residence-hvb-sol/>

prispevajo k normalizaciji življenja in boljšemu občutku pripadnosti, kar dolgoročno zmanjšuje tveganje ponovne institucionalizacije.

Nekaj znanstvenih in strokovnih podlag za razmislek o alternativnih pristopih ter metodah pri delu z otroki in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami ali motnjami

Program usposabljanja EQUIPping Youth to Help One Another

Program EQUIP je namenjen posameznikom z »antisocialnimi« vedenjskimi težavami, da bi jih naučil razmišljati in delovati odgovorneje ter si medsebojno pomagati pri doseganju teh sprememb (Gibbs idr., 1995). Program združuje kognitivno-vedenjsko terapijo in pristop vrstniške skupine. Za opredelitev programa je treba določiti in oceniti naslednja merila (Weisz idr., 2005):

1. ciljna skupina programa;
2. cilji programa;
3. konceptualni okvir, na katerem temelji program;
4. metoda izvajanja;
5. učinkovitost programa;
6. celovitost programa (spremljanje kakovosti izvedbe obravnave)

Na voljo sta dve različici programa EQUIP:

1. intervencijska različica, ki se uporablja v različnih terapevtskih okoljih za posameznike z »antisocialnimi« vedenjskimi težavami (Gibbs idr., 1995; Potter idr., 2001);
2. preventivna različica, ki se uporablja v srednjih šolah za preprečevanje »antisocialnega« vedenja (DiBiase idr., 2005).

Vsaka različica je prilagojena specifičnim potrebam ciljnih skupin, vendar obe temeljita na kombinaciji kognitivno-vedenjske terapije in pristopa vrstniške skupine.

Metoda

Obe različici programa EQUIP vsebujeta deset učnih enot za vsako od treh glavnih komponent oz. podpornih veščin:

1. obvladovanje jeze in kognitivnih izkrivljanj, ki služijo samemu sebi;
2. socialne veščine;
3. socialno odločanje (tj. moralna vzgoja).

Vsebina vaj, ki spodbujajo razvoj teh podpornih veščin, ter didaktični pristopi se lahko razlikujejo glede na različico programa, okolje izvajanja in ciljno skupino udeležencev. Primeri agresivnega vedenja so npr. v preventivni različici milejši kot v intervencijski.

V intervencijski različici je obravnavan primer reaktivne fizične agresije, kjer Joey po prepiru s svojo punco uporabi nož in jo zabode v trebuh. V preventivni različici pa je isti tip agresije predstavljen skozi blažji primer, kjer Joey po prepiru s sestro vanjo vrže knjigo.

- Preventivna različica se izvaja v manjših skupinah s po tremi udeleženci.
- Intervencijska različica uporablja stalno skupinsko obliko s šestimi do devetimi udeleženci.

Cilji in pristop programa EQUIP

Udeleženci programa se naučijo skupnega jezika za prepoznavanje in analizo vedenjskih težav ter za preprečevanje situacij, v katerih se te težave lahko pojavijo.

- Na primeru Joeyja se učijo, da se hitro razjezi in pogosto predvideva najslabše.
- Nato se učijo primernejših (neagresivnih) interpretacij situacij in veščin za reševanje problemov na konstruktiven ter uravnotežen način.

Poleg lekcij o podpornih veščinah intervencijska različica EQUIP vključuje tudi srečanja za medsebojno pomoč, kjer udeleženci vadijo naučene veščine tako, da pomagajo drug drugemu pri reševanju realnih življenjskih težav. Ta srečanja so ključna za intervencijsko različico, a niso vključena v preventivno.

Vloga pozitivne vrstniške kulture

Model pozitivne vrstniške kulture (Positive Peer Culture – PPC) spodbuja kakovostna srečanja za medsebojno pomoč in predstavlja pomemben vir za prenos podpornih veščin v realne življenjske situacije izven konteksta programa EQUIP.

- Program traja tri mesece.
- V tem času potekajo trije sklopi učnih enot (dve srečanja na teden).
- V intervencijski različici vsak teden potekajo še tri dodatna srečanja za medsebojno pomoč.

Povezava med EQUIP, ART in PPC

Komponenta podpornih veščin v programu EQUIP temelji na treningu nadomeščanja agresije (Aggression Replacement Training – ART (Goldstein in Glick, 2011)), del programa, ki se osredotoča na vrstniško podporo, pa temelji na modelu pozitivne vrstniške kulture (Positive Peer Culture – PPC (Vorrath in Brendtro, 2011)).

Programa ART in EQUIP si delita tri ključne komponente in obravnavata vsako podporno veščino v desetih učnih enotah. Obstajajo nekatere razlike:

1. EQUIP (intervencijska različica) vključuje srečanja za medsebojno pomoč, medtem ko jih ART ne vključuje. Ta razlika nakazuje, da bi bil lahko EQUIP koristnejši za mladoletne prestopnike, ki potrebujejo intenzivne programe za kognitivno prestrukturiranje (Landenberger in Lipsey, 2005).
2. EQUIP in ART obravnavata različne socialne veščine.
 - ART vključuje 50 različnih socialnih veščin, od preprostih do zapletenih.
 - EQUIP se osredotoča na deset zapletenejših socialnih veščin, kot je, denimo, opravičiti se.

Pet kazalnikov zanesljivosti in verodostojnosti programa, ki jih lahko uporabimo pri oceni programa EQUIP, je naslednjih (Helmond, 2013):

1. izpostavljenost (angl. *exposure*) – število, trajanje in pogostost izvedenih srečanj;
2. upoštevanje programa (angl. *adherence*) – stopnja, na kateri se izvajajo ključne komponente programa, kot so obvladovanje jeze in kognitivnih izkrivljanj, urjenje socialnih veščin, sprejemanje socialnih odločitev oz. moralno presojanje ter srečanja za medsebojno pomoč, skladno z načrtom;
3. kakovost izvedbe (angl. *quality of delivery*) – stopnja, na kateri trener ali mentor uporablja predpisane tehnike, procese in metode;
4. odzivnost udeležencev (angl. *participant responsiveness*) – stopnja sodelovanja in vključenosti udeležencev v program ter povezanih aktivnosti;
5. diferenciacija programa (angl. *program differentiation*) – določitev ključnih značilnosti programa, ki so potrebne za njegovo učinkovitost.

Za EQUIP so bistvene naslednje značilnosti:

- zadostna izpostavljenost soočenju z lastnimi problemi:

- sestava heterogene vrstniške skupine, ki vključuje pozitivne vzornike;
- prisotnost potrebnih socialnih veščin za učinkovito sodelovanje v vrstniški skupini.

Nemški zakon o pomoči otrokom in mladostnikom (Kinder- und Jugendhilfegesetz – KJHG)

Nemški zakon o pomoči otrokom in mladostnikom (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2020) zavezuje lokalne skupnosti (mesta in okrožja), da ustanovijo urade za mladino ter podpirajo ustanovitve lokalnih oblik pomoči otrokom in mladostnikom – lokalna odgovornost. Urad za mlade je socialnopedagoški strokovni organ (Peters, 2006). Filozofija zakona o pomoči otrokom in mladostnikom temelji na standardih pomoči mladim, ki v Nemčiji veljajo že od sredine 80. let prejšnjega stoletja kot »strukturne maksime« in »načela delovanja« (Helming idr., 2005, str. 22):

- ponudbe primarne in sekundarne preventive, katerih cilj je preprečiti različne krize;
- načelo »zagotavljanja obstoja«;
- načela »usmerjenost v vsakdan«, »orientacije/usmerjenosti v življenjski prostor« in »integrativne orientacije«;
- načelo »prostovoljnosti« – koliko lahko otroci ali mladostniki sodelujejo pri izbiri in oblikovanju pomoči;
- maksima »vmešavanja« – preseganje meja pristojnosti, razvoj novih ponudb.

Posamezni predpisi v zakonu se orientirajo po naslednjih temeljnih pravnih stališčih:

- pravica do varstva človekovega dostojanstva;
- pravica do samostojnosti, osebne odgovornosti in informacijskega samoodločanja.

Integrirane in fleksibilne oblike pomoči, usmerjene v socialni prostor, so skupni pojem za vse oblike pomoči, ki poskušajo in izvajajo (Krause in Peters, 2014, str. 197):

- fleksibilnost pri individualni pomoči;
- »naselitev« v življenjski svet uporabnika⁷;

⁷ Usmerjeno socialnopedagoško pomoč, prilagojeno posameznikovemu življenjskemu prostoru, bi lahko opisali kot:

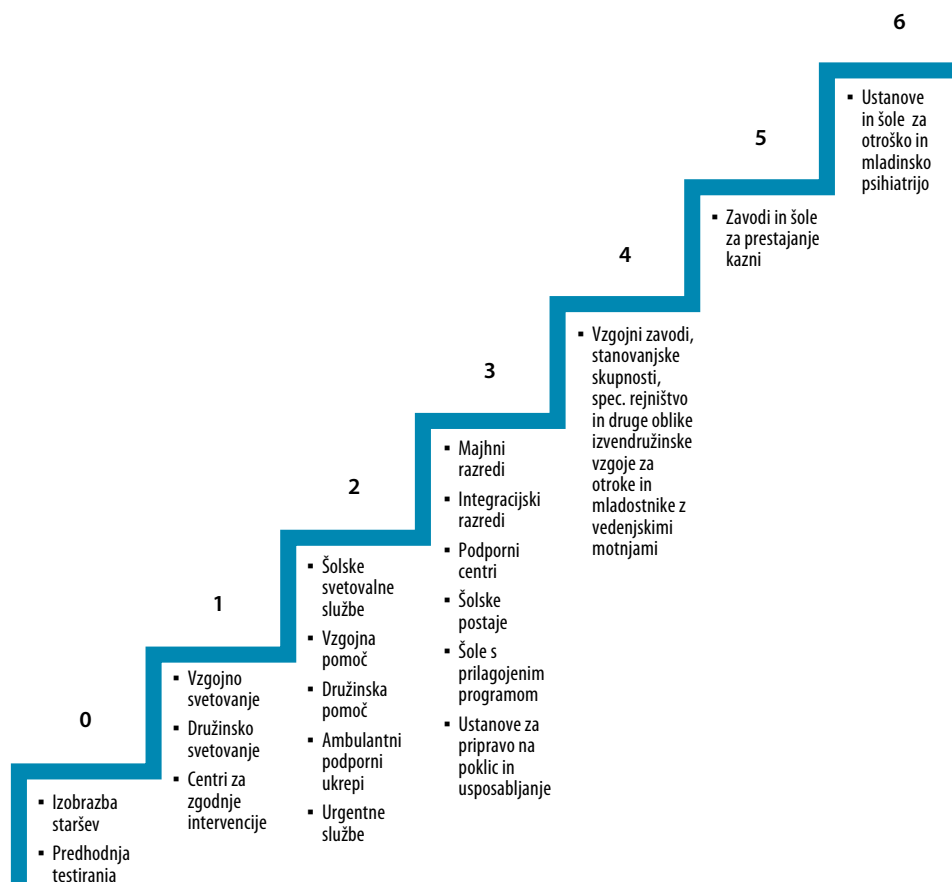
- individualizirano socialnopedagoško podporo v vsakdanjem življenju;

- kakor je le mogoče hitro (re)integracijo uporabnikov v vsakodnevno ponudbo (vrtci, šole ...) ali že predhodno integracijo oblik pomoči v vsakodnevno ponudbo;
- povezovanje specifičnega, nespecifičnega in nasprotujočega si dela;
- integrirano pomoč, ki se poleg posameznih primerov povezuje tudi z delom, povezanim z družbenim prostorom, v smislu primarne prevenije dvigniti samopomočne potenciale lokalnih stanovanjskih sosesk.

V nemškem prostoru poznamo intenzivno socialnopedagoško individualno oskrbo/obravnavo, ki je zelo fleksibilna oblika obravnave otrok in mladostnikov in se je razvila iz domske vzgoje. Lahko jo izvajajo v različnih oblikah, od nizkopražnih podpornih in svetovalnih ponudb z možnostjo prenočitve ali brez do zelo intenzivnih oblik oskrbe, ki vključuje tudi potovalne in/ali doživljajskopedagoške projekte doma ter v tujini, pri čemer s srečevanjem z drugo kulturo in s tujimi regijami želijo posredovati različne življenjske izkušnje (Peters, 2006). Mladim, ki potrebujejo intenzivno podporo pri socialni integraciji in zahtevanem odgovornem življenjskem slogu, je omogočena/dodeljena intenzivna socialnopedagoška individualna pomoč/oskrba. Pomoč je običajno načrtovana za daljše časovno obdobje in zasnovana tako, da upošteva in zadovoljuje individualne potrebe mladostnika (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend Referat Öffentlichkeitsarbeit, 2020).

V Nemčiji so mladostniki, ki se znajdejo na presečišču vzgojne pomoči, kazenskega pravosodja in psihiatrije, pogosto obravnavani kot še posebej problematični. Namesto da jih označimo kot posebej težavne, bi bilo morda primerneje reči, da jih različni sistemi pomoči in sankcij obravnavajo kot skoraj nemogoče za obravnavo ter kot mladostnike z resnimi težavami. To ne pomeni le izzivov pri sodelovanju treh neodvisnih organizacijskih področij, ki delujejo vsako po lastni logiki, temveč tudi vprašanje, kdo ima pristojnost za določanje in razreševanje njihovih težav. Ključno je, kdo določa, katere težave naj bodo obravnavane, kdaj in s katerimi ukrepi. Vsak od teh treh sistemov –

-
- pomoč, prilagojeno posamezniku v njegovem življenjskem okolju;
 - podporo v vsakodnevnem življenju z osredotočenostjo na posameznikove težave in potrebe:
 - osebno socialnopedagoško asistenco, prilagojeno življenjskemu kontekstu posameznika;
 - podporo za socialno in osebno rast, usmerjeno v posameznikov vsakdan;
 - individualizirano pomoč znotraj posameznikovega okolja;
 - usmerjeno socialno pomoč, prilagojeno posameznikovemu vsakdanu;
 - podporo razvoju v kontekstu posameznikovega življenja;
 - socialno in pedagoško pomoč, prilagojeno posameznikovemu življenjskemu okolju – ne »naselimo« se, ampak smo aktivno dejavni pri pomoči v posameznikovem okolju.

Slika 1 Nemški stopenjski model institucij za preencijo, integracijo in rehabilitacijo vedenjskih motenj (Myschker, 2018, str. 294)

vzgojna pomoč, otroška in mladostniška psihiatrija ter sodstvo – deluje po različnih logikah, ki temeljijo na specifičnih znanstvenih disciplinah: socialni pedagogiki, medicini in pravnih znanostih (Peters, 2014).

Sodelovanje med deležniki je še dodatno oteženo, saj sistemi pogosto skušajo stroške preložiti na drug sistem, kar vodi v nenehno premeščanje mladit med različnimi ustanovami. Bolj kot so meje med sistemi odprte, lažje in pogostejše posamezniki prehajajo med njimi, ne glede na svoje dejanske težave. Najpogostejše gre za prehajanje med vzgojno pomočjo in psihiatrijo, včasih pa je vključeno tudi pravosodje. Nobena institucija ne prevzema polne odgovornosti, saj vsaka meni, da bi bil mladostnik bolje oskrbljen v drugem sistemu. V praksi to pomeni, da obstajajo primeri otrok in mladostnikov, ki jih nobena institucija ne želi prevzeti (Peters, 2014).

Koordinacijska pisarna za t. i. »razbijalce/-ke sistema Urada za mladino Dortmund (KoSyDo)

Koordinacijska pisarna za t. i. »razbijalce/-ke sistema« v Dortmundu⁸ (Koordinierungsstelle, Koordinierungsstelle für sog. Systemsprenger*innen Dortmund – KoSyDo⁹) deluje kot svetovalna in koordinacijska ustanova za primere, ki predstavljajo velik izziv za sistem otroške in mladinske pomoči. Cilj je razviti skupno razumevanje posameznega primera in na tej podlagi vzpostaviti ustrezno pomoč, ki strokovnjakom Urada za mladino Dortmund zagotavlja zaupanje v njihovo delovanje ter jo otroci in mladostniki sprejemajo. Da bi to dosegli, v proces dosledno vključujejo mlade in njihove družine oz. sorodnike.

V tem kontekstu zaposleni v koordinacijski pisarni v posameznih primerih nudijo podporo strokovnjakom iz Urada za mladino Dortmund. Oblikujejo podporno interdisciplinarno ekipo strokovnjakov, ki so vključeni v primer in okoli mladostnika vzpostavijo začasni podporni sistem, imenovan Ekipa za določen čas (Team auf Zeit – TaZ).

Poleg tega koordinacijska pisarna zagotavlja kratkoročno krizno intervencijo za mladinske socialne službe in lahko po potrebi v okviru projekta Dortmund Weg¹⁰ izkoristi vire krizne intervencijske ekipe organizacije ECHT Jugendhilfe¹¹. Spremljanje mladih v akutnih kriznih situacijah lahko poteka v obliki podpore znotraj obstoječega nestabilnega okolja, kot terensko delo ali kot celovita podpora s ponudbo nočitvenih kapacitet.

Storitve

Kot koordinatorji, svetovalci in spremljevalci nudijo podporo sistemu, ki obkroža mlade. Odgovornost za posamezen primer v celotnem procesu ostaja pri pristojni službi za pomoč mladim v Dortmundu. Dejavnosti koordinacijske pisarne so naslednje:

⁸ Nemško mesto s 600.000 prebivalci.

⁹ <https://koordinierungsstelle-dortmund.de/>

¹⁰ Občinski urad za mladino je skupaj z različnimi partnerji razvil koncept pomoči otrokom in mladostnikom, ki jih družina, šola in družba ne morejo več doseči. Od leta 2018 Urad za mladino Dortmund sodeluje z nevladnimi organizacijami za pomoč otrokom in mladostnikom, otroško in mladostniško psihiatrijo ter zdravstvenim oddelkom v Dortmundu. Triletni projekt Dortmund Weg (KoSyDo) je začel delovati januarja 2024. Značilnost sistema Dortmund Weg je način reševanja morebitnih kriz, ki se pojavijo med storilci kaznivih dejanj v sistemu. KoSyDo lahko v nujnih primerih napoti intervencijsko ekipo, ki nudi fleksibilno pomoč, ki obsega vse od pomoči na ulici do stacionarnih nastanitev. Organizacija ECHT Jugendhilfe zagotavlja krizno intervencijsko ekipo in po potrebi tudi prostore.

¹¹ Neprofitna nevladna organizacija za pomoč mladim, ustanovljena leta 2015. Vključuje dnevne in stacionarne oblike podpore.

- zbiranje informacij in spoznanj vseh oseb ter institucij, vpletenih v primer;
- združevanje teh informacij v skupno razumevanje primera, ki ga oblikujejo skupaj s strokovnjaki v okviru ekipe za določen čas;
- podpiranje strokovnjakov pri pridobivanju novih perspektiv in razvijanju skupnega pristopa;
- izvajanje razširjene socialnopedagoške diagnostike;
- oblikovanje razbremenilnih in dopolnilnih programov za mlade ter njihov podporni sistem, pri čemer po potrebi vključujejo specializirane strokovnjake (krizna intervencijska ekipa);
- sodelovanje z vsemi vpletenimi pri oblikovanju individualiziranih, potrebam prilagojenih podpornih rešitev v okviru ekipe za določen čas;
- zagotavljanje vključevanja mladih ter njihovih družin/skrbnikov pri oblikovanju podpornih ukrepov;
- ustvarjanje odgovorne in varnostno usmerjene skupnosti okoli mladostnika (ekipa za določen čas);
- dolgoročno koordiniranje ekipe za določen čas kot procesnega spremljevalca.

Pristop

Delo temelji na naslednjih načelih in vrednotah:

- Vsak mlad človek ima pravico do družbene vključenosti in vzgojno-izobraževalne podpore.
- Vsako vedenje ima subjektivno logiko. Naloga strokovnjakov je prepoznati in priznati njegove razloge.
- Noben mladostnik ne izgubi pravice do izobraževanja, vzgoje in zdravlja.
- Izzive pri delu s t. i. »razbijalci sistema« sprejemajo v skupnosti (družbi) odgovornosti in tveganj.
- Razumevanje primera mora biti pred vsako strategijo reševanja.
- Stabilnost sistema je mogoča le z vključevanjem mladostnika in interdisciplinarnim sodelovanjem.

S svojim usklajenim in interdisciplinarnim pristopom si prizadevajo ustvariti individualizirane, trajnostne podporne rešitve, ki opolnomočijo tako strokovnjake kot mlade pri učinkovitem spopadanju z njihovimi izzivi.

Ciljna skupina

Koordinacijska pisarna se vključuje izključno v primere, ki sodijo v pristojnost Urada za mladino Dortmund. Osredotoča se na mlade, za katere doslej ni bila

najdena ustrezna rešitev in ki so jim že večkrat prekinili podporne storitve. Njihove življenjske zgodbe zaznamujejo strukturne vrzeli v sistemu pomoči/oskrbe in vedenjski vzorci, ki jih okolje doživlja kot izzivalne, kot npr.:

- težave pri vključevanju v skupinske strukture;
- samopoškodovalno in nasilno vedenje do drugih;
- mladoletniška kriminaliteta, prestopništvo;
- tvegana ali škodljiva uporaba psihoaktivnih snovi;
- izogibanje šoli in/ali ni na voljo mesta v ustrezni vrsti šole;
- diagnosticirane psihiatrične motnje ali nejasna potreba po psihiatrični obravnavi.
- zavračanje odraslega sveta.

ECHT Jugendhilfe¹²

Organizacija ECHT Jugendhilfe je nevladna, neprofitna organizacija, ustanovljena leta 2015, ki nudi fleksibilno pomoč mladim, od pomoči na ulici in dnevnih oblik pomoči do stacionarnih nastanitev. Z Zagotavlja krizno intervencijsko ekipo in po potrebi tudi prostore.

1. Individualna pedagogika (Intensiv Sozialpädagogische Einzelmaßnahme – ISE¹³)
Po potrebi organizirajo prosti čas, potovalne projekte, v razmerjih oskrbe od 1 : 1 do – trenutno – 5 : 1. Cilj je vedno doseči mlade, za katere ne morejo več skrbeti v tradicionalnih oblikah pomoči otrokom ali mladostnikom.
2. Mladinska stanovanjska skupina Gerlind
V tej mladinski stanovanjski skupini z intenzivnim nadzorom živijo skupaj fantje in dekleta, stari od 14 do 18 let, v nekaterih primerih pa tudi mlajši. Stanovanjska skupina se nahaja v okrožju Wickede v Dortmundu, ki je sicer nekoliko izven mesta, vendar je hkrati zelo dobro povezano z njim z železnicama S-Bahn in U-Bahn.
3. Mobilna podpora
Za mlade, ki so na poti k samostojnemu življenju in nastanitvi, je poskrbljeno v stanovanjih, ki so v lasti organizacije. Stanovanja se nahajajo v središču Dortmunda, v nekaterih primerih v neposredni bližini centra za mobilno podporo.

¹² <https://echt-jugendhilfe.de/>

¹³ Intenzivni socialnopedagoški individualni ukrep (ISE) je dnevni program ali program, ki je kombiniran s pomočjo pri nastanitvi. Namenjen je mladim, starim od 14 do 21 let, ki potrebujejo zelo individualizirano podporo.

4. Šport in delavnica
Ukrep dnevne strukture za mlade; lesna delavnica, športna dvorana in šolske dejavnosti v središču Dortmunda.
5. Stanovanjski projekt MISSUNDE
Program stanovanjske oskrbe z nizkopražnim dostopom za mlade med 16. in 18. letom starosti, ki se na kontinuumu pomoči nahaja med stanovanjsko skupino in mobilno podporo.

Intenzivne stanovanjske skupine Waldhaus

Intenzivne stanovanjske skupine¹⁴ organizacije Waldhaus (WALDHAUS Intensiv-wohngruppe¹⁵) so alternativa zapornim kaznim. V intenzivni skupini je cilj ujeti mlade, ki so že povzročitelji kaznivih dejanj ali jim resno grozi, da bodo to postali. To so mladostniki, ki zelo hitro postanejo agresivni, trdovratno zavračajo šolo ali službo ali pa zaradi pogostih prekinitev osebnih zvez ne zaupajo nikomur. Intenzivna bivalna skupina je alternativa zaprti namestitvi – brez ograj in zidov, mladostniki se sami učijo prepoznavati meje. Mladostniki, stari 14 let in več, so nameščeni v enoposteljne sobe. Na voljo je osem mest in osem strokovnih delavcev, oskrba je 24-urna. Koncepti intenzivne stanovanjske skupine so:

- jasne in zavezujoče strukture skupine kot učno in življenjsko okolje;
- konfrontacija kot metodično orodje;
- strukturirane dnevne rutine;
- dnevno strukturirano šolanje in zaposlitveni program z možnostjo zaključnega spričevala;
- zavezujoče dnevno in tedensko načrtovanje;
- jasne odnosne osebe;
- spremljevalna doživljajska in prostočasna pedagogika;
- delo s starši na terenu;
- aktivno mreženje z zunanjimi specialističnimi ponudbami (terapevti in svetovalnice);
- seksualnopedagoški koncept (preventivno izobraževanje in intervencije pri spolnih zlorabah);
- prevencija uživanja drog.

¹⁴ Poimenovanja skupin se lahko razlikujejo glede na populacijo, namen, cilje in metode, ki jih uporabljajo.

¹⁵ <https://www.waldhaus-jugendhilfe.de/my-product/intensiv-wohngruppe/>.

Port-Nord¹⁶

Ta stacionarna stanovanjska skupina nudi stalno in individualizirano podporo otrokom in mladostnikom, da bi jim ustvarila varno življenjsko okolje ter jim omogočila ponoven dostop do sistema pomoči. Otroci in mladi v skupini naj bi občutili in doživeli skrb ter socialno-čustveno odgovornost preko individualiziranih in izjemno odpornih odnosov. Ponujeni odnosi so nizkopražni in intenzivni. Center deluje v okviru združenja s Caritas Erziehungshilfe, z Initiative für Kinder, Jugendliche & Familien GmbH (IKJF) in Deutsches Rotes Kreuz (DRK).

Ciljna skupina

Stacionarna storitev je namenjena otrokom od 8. leta starosti in mlajšim mladostnikom, ki se zaradi hudega izzivalnega vedenja ne morejo dobro razvijati v običajnih vzgojnih ustanovah za mladostnike v Bremnu. Ti otroci ali mladostniki so t. i. stranke z visokim tveganjem, ki se znajdejo v negativni spirali interakcij s sistemom pomoči, z izobraževalnimi ustanovami in družbo, za katero so značilne motnje, ki povzročajo vedenje, ki se dojema kot težavno (Baumann, 2024).

Prostori

Stanovanjska skupina se nahaja v prvem in drugem nadstropju velike hiše na območju za pešce Bremen Vegesack ter je namenoma umeščena v središče mesta. V njej je šest velikih enoposteljnih sob ter dve kopalnici za otroke in mladostnike. Po potrebi se lahko stanovanjska skupina razdeli na dva dela. To omogoča, da se lahko kadar koli notranje diferencira glede na spol, krizne situacije ali druge individualne potrebe. V skupni rabi so velik večnamenski prostor, jedilnica in dnevna soba, kuhinja, športna soba ter velika strešna terasa. Osebe ima na voljo sejno sobo, pisarno, kopalnico in sobi za nočno dežurstvo v vsakem nadstropju.

Stanovanjska skupina je lahko dostopna z javnim prevozom. Nahaja se v neposredni bližini reke Weser. V soseski so na voljo športni objekti in otroška igrišča. Do šol, zdravniških ordinacij in nakupovalnih središč se lahko hitro pride peš ali z javnim prevozom.

Ekipa Port-Nord

Ekipo sestavljajo usposobljeni socialni pedagogi, vzgojitelji, psihologi, likovni terapevt, hišniki (14,5 strokovnega delovnega mesta). Jeziki: nemščina, angleščina, francoščina, turščina, italijanščina, arabščina, kurdščina.

¹⁶ <https://ikjf.org/angebote-2/hilfen-zur-erziehung/intensivpaedagogische-wohngruppe/standort-reeder-bischoff-strasse/>

Fokus Port-Norda

Posebni izzivi zahtevajo nove oblike sodelovanja in odporne strukture, ki združujejo najvišjo možno raven ustvarjalnosti in strokovnih virov za individualne rešitve. Skupni cilj je izogibanje mladostnikovi nadaljnji obravnavi in namestitvi v izvendružinske oblike pomoči ter nudenje hitre (nizkopražne) pomoči, usmerjene v potrebe. Poizvedbe o sprejemu potekajo preko zunanje svetovalne službe za namestitev pri Uradu za socialno varstvo v Bremnu (Petri & Eichen, b. l.).

Schloss Varenholz¹⁷ – ustanova za pomoč mladim z zasebno/javno srednjo šolo

Ustanova nudi podporo mladim in njihovim družinam. Ta lahko vključuje kratko, srednje ali dolgoročno spremstvo, svetovanje in podporo pri šolskih, vzgojnih ter terapevtskih zadevah. Pomoč je zasnovana v skladu z načrtom pomoči in je usmerjena v vsakdanje življenje ter bivalno okolje mladih. Mladostniki prejmejo podporo, ki temelji na potrebah, je usmerjena v rešitve in prilagojena ciljem ter življenjskim okoljem mladih in njihovim izvirnim sistemom. Primarni cilj je pripraviti in podpirati mladostnike do uspešnega zaključka šolanja ter vstopa v samostojno življenje. Otrok ali mladostnik ter njegove individualne prednosti in slabosti so v središču vsakodnevnih dejavnosti.

Financirajo jo javne in zasebne finančne organizacije, dežela Severno Porenje - Vestfalija ter donacije. Delujejo tako neprofitno kot profitno, otroci in mladostniki prihajajo iz skoraj vseh nemških zveznih dežel. Objekt in zasebno-javna srednja šola se nahajata na območju gradu Varenholz v kraju Kalletal. Skoraj vsi mladi na gradu Varenholz obiskujejo srednjo šolo, ki deluje v okviru ustanove, ki zaradi svojega posebnega šolskega profila podpira in intenzivno spodbuja mlade z ADHD, avtizmom ali Aspergerjevim sindromom, s socialno fobijo, z odklanjanjem šolanja ali delnimi primanjkljaji v uspešnosti s celovitim šolskim in socialnopedagoškim konceptom. Skupno število učencev je približno 150, od tega jih približno 90 % živi v objektu, 10 % pa jih obiskuje šolo iz okolice. Grad Varenholz je del skupine podjetij specialnih inštitutov Blauschek s sedežem v regiji Vzhodna Vestfalija - Lippe, ki je deloma zasebna, deloma neprofitna organizacija, ki je od leta 1978 dejavna na področju pomoči otrokom in mladostnikom ter zagotavljanja storitve na področju participacije in šolskega izobraževanja. Specializirani zavodi upravljajo

¹⁷ Schloss Varenholz: Leistungs- und Qualitätsentwicklungsbeschreibung: <https://schloss-varenholz.de/service/downloads/>

različne ustanove za varstvo otrok in mladine na skupno desetih lokacijah ter v šoli na lokacijah Gut Böddecken in Schloss Varenholz, ki so neposredno povezane z ustanovami za pomoč otrokom in mladostnikom. V omenjenih ustanovah nudijo pomoč skupno približno 260 otrokom, mladostnikom in mlajšim odraslim ter njihovim družinam v dnevni, polstacionarni ali stacionarni obliki pomoči.

Osrednje in izjemno pomembno orodje vzgojnega dela v šoli in centrih je razvijanje trajnostnih odnosov (varne navezanosti). To pomeni prepoznavati potrebe mladostnikov in z veliko mero občutljivosti ter senzibilnosti z njimi graditi novo zaupanje, kar je pogosto dolgotrajen proces. Pri vsakodnevni delu se v interakcijah z mladimi uporabljajo intervencijske tehnike, usmerjene v iskanje rešitev. Nepristranskost in nevtralnost glede pripisovanja sta temeljni načeli vzgojnega sloga zaposlenih.

Drugi pomembni elementi pedagoškega dela so oblikovanje referenčnega podpornega sistema, biografsko delo, krepitev socialnih kompetenc s pomočjo medvrstniške strukture skupine, urejena in strukturirana dnevna rutina, redni dnevni skupni obroki, individualni pogovori, skupinske ure ter prostočasne dejavnosti.

Sistemske pristop zavezuje, da v vzgojno-izobraževalni proces po možnosti vključijo zakonite skrbnike in z njimi sklenejo vzgojne koalicije za spodbujanje ter razvoj njihovih otrok. Pomembno je razumevanje družinskih sistemov, prepoznavanje njihovih virov ter upoštevanje njihovih prednosti v korist razvoja otrok in mladostnikov.

Mladi živijo v skupinah, ki se razlikujejo glede na obliko oskrbe. Poleg klasičnih običajnih skupin ponujajo tudi intenzivnejše skupine z višjo stopnjo nadzora. V stanovanjski skupini so mladi pet dni na teden, medtem ko praviloma vse vikende in večino šolskih počitnic preživijo v domačem okolju. Poleg tega ponudba organizacije vključuje tudi dnevno skupino in posebej za namen osamosvajanja socialnopedagoško oskrbovano stanovanje (Sozialpädagogisch betreute Wohnung – SBW).

Na področju socialnopedagoške pomoči v ustanovah specialnih inštitutov Blauschek razlikujejo med oblikami varstva za otroke, za mladostnika ali za mladega odraslega, od zahtevane intenzivnosti oskrbe in s tem povezane stopnje razmerja med nastanjenosti ter osebjem pa je odvisno tudi število zaposlenih. Pregled ponudbe storitev in oblik pomoči:

1. Grad Varenholz:
 - Redni program: šest stanovanjskih skupin, vsaka z 8–9 mesti za dekleta in/ali fante, stare od 10 do 17 let.

- Intenzivni redni program: pet stanovanjskih skupin, vsaka s 7–8 mesti za dekleta in/ali fante, stare od 10 do 17 let.
 - Petdnevna skupina s tedenskimi vikend-odhodi domov, s približno 230 dnevi oskrbe: štiri stanovanjske skupine s po devetimi mesti za dekleta in/ali fante, stare od deset do 17 let.
 - Obiskovanje šolskega oddelka na gradu (dodatna storitev dnevnih programov): za dekleta in/ali fante, stare od deset do 17 let.
 - Dnevna skupina: dve skupini s po devetimi mesti za dekleta in/ali fante, stare od deset do 17 let.
2. Posestvo Böddeken:
- Šolski internat z 230 oskrbnimi dnevi: ena stanovanjska skupina s sedmimi mesti za dekleta in/ali fante, stare od šest do 13 let.
 - Redni program s 365 dnevi varstva: dve stanovanjski skupini s po devetimi mesti za deklice in/ali dečke, stare od šest do 13 let.
3. Meinulfova hiša:
- Socialnopedagoška stanovanjska skupnost: ena stanovanjska skupina z devetimi mesti za deklice in/ali dečke, stare deset let in več, v rednem programu ter redni program in dve mesti za samostojno življenje.
4. Hiša Ulrich:
- Socialnopedagoška stanovanjska skupnost: ena stanovanjska skupina z devetimi mesti za dekleta in/ali fante, stare deset let in več.
5. Villa Kronenplatz:
- Socialnopedagoška stanovanjska skupnost: osem mest za dekleta in/ali fante, stare 12 let in več.
6. Grabbe-WG
- Socialnopedagoška mladinska stanovanjska skupnost: devet mest za dekleta in/ali fante, stare 14 let in več, v rednem programu in dve mesti v programu za samostojno življenje.
7. SBW Detmold
- Socialnopedagoško stanovanje s podporo za samostojno življenje: pet mest za dekleta in/ali fante, starejše od 16 let.
8. SBW Lemgo
- Socialnopedagoška oskrbovano stanovanje za samostojno življenje: 16 mest za dekleta in/ali fante, stare 16 let in več.

V standardnih stanovanjskih skupinah so na voljo naslednje osnovne storitve:

- začetna faza in postopek sprejema;
- vzgoja in načrt pomoči;
- potrebna nadzor in oskrba;
- sodelovanje v življenju skupnosti/skupini;
- vsakodnevna oskrba;
- prostočasne dejavnosti;
- ustvarjanje pogojev za zdrav telesni razvoj posameznika in zdravstvena preventiva;
- spolna vzgoja;
- promocija zdravja in preventiva za zagotavljanje zdravega telesnega razvoja;
- izvajanje praktičnih življenjskih spretnosti;
- socialno-čustvena podpora in spodbujanje osebnostnega razvoja;
- spodbujanje socialnega vedenja;
- podpora pri šolskem razvoju in poklicnem usposabljanju;
- delo z izvirnim sistemom otroka ali mladostnika;
- participacija otrok in mladostnikov;
- obravnava pritožb;
- krizno upravljanje;
- ukrepi v primeru ogroženosti otrok ali mladostnikov;
- povezovanje z drugimi službami za podporo in pomoč;
- dejavnosti po zaključku programa (neodvisnost);
- zaključek programa;
- nadaljnja oskrba;
- administrativne storitve, povezane z otroki in mladostniki.

**Priporočila za izboljšanje pristopa k »razbijalcem/-kam sistema«¹⁸
v nemškem sistemu pomoči otrokom in mladostnikom**

Izkazalo se je, da je za vzpostavljanje uspešnih odnosov z otroki in mladostniki, ki se uvrščajo med »razbijalce sistema«, nujna zanesljivost v odnosih. Da

¹⁸ Izraz »razbijalec/-ka sistema« je zavajajoč, senzacionalističen, stigmatizirajoč in vrednostno obremenjen. Poudarja, da je otrok ali mladostnik v svojem vedenju tako izrazito odstopajoč, da ga določen sistem ne more več obvladovati. Negativna podoba, ki jo ta izraz ustvarja, se prilepí na prizadete otroke ali mladostnike, kar otežuje njihovo nadaljnjo vključitev v druge ustanove ali sisteme pomoči. Posledično prispeva k še dodatni izključenosti teh otrok in mladostnikov. Otroci in mladostniki niso tisti, ki rušijo sistem, sistem je tisti, ki ne funkcionira dobro in ima pomanjkljivosti, ki jih je treba detektirati, izboljšati, nadgrajevati ali zamenjati s ciljem, da se sistem prilagaja otroku ali mladostniku s fleksibilnimi programi in z vsebinami, ki so narejene po meri njegovih težav in potreb.

bi preprečili prekinitev navezanosti, je priporočljiva uvedba stalnih spremljevalcev primerov, ki bi mladostnike kontinuirano spremljali med namestitvami v različnih ustanovah in jim nudili podporo. Smiselna bi bila tudi uvedba upravljanja primerov (angl. *case management*), kot ga izvaja Urad za mladino v Recklinghausnu, kjer zaposleni mladostnike spremljajo tudi v primeru spremembe pristojnosti. Takšen pristop omogoča vzpostavitev zaupanja med mladostniki in strokovnimi delavci ter zmanjšuje pogostost prekinitev odnosov (Angel in Eshun, 2023).

Kot pomembno priporočilo je bila izpostavljena tudi potreba po večji ozaveščenosti strokovnega osebja o specifičnih značilnostih »razbijalcev sistema« ter njihovih življenjskih okoliščinah. Ključnega pomena je proces razumevanja njihovih preteklih izkušenj in življenjskih situacij, kar poleg vzpostavljanja odnosa podpira tudi subjektivno usmerjeno delo. Pri tem bi lahko uporabili metodo razumevajoče diagnostike po Baumannu ali njene posamezne elemente, da bi pridobili celovito sliko o mladostnikih. V praksi je potrebno nenehno tehtanje, koliko dodatnega dela je smiselnega za iskanje ustreznih ustanov in oblik podpore, da bi ukrepi dosegli čim boljše rezultate (Angel in Eshun, 2023).

Poleg dosedanjih življenjskih izkušenj mladostnikov je treba v praksi upoštevati tudi dejavnike tveganja in sprožilce, ki lahko vplivajo na odnos z njimi. Kljub temu mora biti osrednji poudarek namenjen krepitvi virov moči in varovalnih dejavnikov. To je mogoče doseči s spoštovanjem, z nepristranskostjo in s komunikacijo na isti ravni. Ena ključnih ugotovitev raziskave je, da je aktivni dialog z mladostniki bistven in da je treba upoštevati njihove individualne potrebe, želje ter perspektive pri odločanju o njihovi prihodnosti. Kot je bilo večkrat poudarjeno, imata komunikacija na enaki ravni in vključevanje mladostnikov velik vpliv na uspešnost ukrepov ter sta zato nujna. V večji meri bi morali uveljavljati pristop nizkopražnosti in prostovoljnosti, saj ga prizadete osebe ocenjujejo kot pozitivnega. Treba bi bilo razviti več nizkopražnih programov za mladostnike, ki so zaradi prekinitev izgubili stik s sistemom mladinske pomoči. Poleg tega bi bilo treba mladostnikom bolje predstaviti možnosti pritožb in kontaktne točke (Angel in Eshun, 2023).

Potrebne spremembe v praksi (Angel in Eshun, 2023):

- Potreba po večji transparentnosti glede možnosti, omejitev in postopkov.
- V zvezi z prisilnimi ukrepi je bilo ugotovljeno, da bodo ti še naprej obstajali, vendar sta nujna njihovo nadaljnje ovrednotenje in refleksija skupaj z mladostniki. Za strokovne delavce bi bilo koristno razviti

enotne koncepte za reševanje konfliktnih situacij, kot jih že uporabljajo v otroški in mladinski psihiatriji. Prav tako bi morali biti izobraževalni programi o prisilnih ukrepih del obveznega usposabljanja, da bi se povečala strokovna kompetentnost pri delu z »razbijalci sistema«.

- Pozitivna praksa je možnost samostojne izbire med različnimi oblikami prostočasnih dejavnosti. To je možno le, če so na voljo zadostni kadrovske in časovni viri. Večja kadrovska podpora bi izboljšala ne le odnose z mladimi, temveč tudi blagostanje strokovnih delavcev, ki bi se lahko bolj posvetili strokovnemu usposabljanju in nadaljnjemu izobraževanju.

Ključne teme za usposabljanja vključujejo: razmerje med bližino in distanco, samoodločanje v primerjavi s prisilnimi ukrepi ter prepoznavanje dejavnikov tveganja in krepitev virov moči pri tej skupini mladostnikov.

Skupna ugotovitev raziskave je, da »razbijalci sistema« delujejo kot seizmografi za napake in vrzeli v sistemu, kar bi morali izkoristiti za nadaljnjo optimizacijo pomoči otrokom in mladostnikom.

Potrebne so naslednje spremembe:

- več raziskav o učinkovitosti različnih pristopov v zvezi z »razbijalci sistema«;
- več izobraževanja in javnega ozaveščanja za zmanjšanje stigmatizacije te ciljne skupine;
- prilagoditev zakonodaje in financiranja trenutnim potrebam ter specifikam otrok in mladostnikov;
- razširitev dostopnih oblik pomoči, kot sta program Port-Nord in N.O.W., ki združujeta vidike nizkopražnosti, prostovoljnosti, multiprofesionalnosti in preprečevanja izključitve mladostnikov iz sistemov pomoči;
- iskanje kreativnih rešitev znotraj obstoječih omejitev.

Ameriška nacionalna iniciativa Wraparound

Ameriška nacionalna iniciativa Wraparound se razlikuje od številnih drugih strategij zagotavljanja storitev. Zagotavlja celosten, holističen, otrokom in mladostnikom ter družinam prilagojen način odziva, ko se otroci ali mladostniki soočajo z resnimi težavami na področju duševnega zdravja ali vedenjskimi izzivi. V okviru programa Wraparound sta otrok ali mladostnik in družina v središču. Ob podpori ekipe strokovnjakov in drugih podpor so zamisli ter pogledi družine o tem, kaj potrebujejo, kaj bo za njih koristno, gonilo vsega dela v programu. Mladostnik in družinski člani sodelujejo z Wraparound-ko-

ordinatorjem, da bi sestavili svoj Wraparound-tim, ki lahko vključuje tudi družinske prijatelje in ljudi iz širše skupnosti pa tudi ponudnike storitev in podpore. Družina in mladostnik s pomočjo ekipe prevzameta vodilno vlogo pri odločanju o viziji in ciljih Wraparound-tima ter pri razvoju individualiziranih storitev in podpore, ki jim bodo pomagale doseči cilje. Člani tima sodelujejo pri uresničevanju načrta, spremljajo, kako dobro deluje, in ga po potrebi spreminjajo (Bruns in Walker, 2008).

Načela Wraparound so že dolgo podlaga za razumevanje tega razširjenega modela izvajanja storitev. Ta osnova za delo v sodelovanju in partnerstvu z družinami izvira iz predhodnih programov, kot so Kaleidoscope v Chicagu, Aljaska Youth Initiative, projekt Wraparound v Vermontu... Deset načel procesa Wraparound (National Wraparound Initiative, 2019):

1. Glas in izbira družine; načrtovanje temelji na perspektivah družinskih članov, ekipa pa si prizadeva zagotoviti možnosti in izbire tako, da načrt odraža družinske vrednote in želje.
2. Timsko delo; ekipo, ki se ukvarja z oskrbo, sestavljajo posamezniki, o katerih se dogovorijo v družini in so zavezani k sodelovanju z družino.
3. Naravne podpore; ekipa aktivno išče in spodbuja polno sodelovanje članov tima, ki izhajajo iz medosebnih odnosov in odnosov v skupnosti.
4. Sodelovanje; člani skupine sodelujejo in si delijo odgovornost za razvoj, izvajanje in spremljanje ter vrednotenje enotnega načrta za oskrbo. Načrt odraža prepletanje pogledov, pooblastil in virov članov tima.
5. Poudarek na ravni skupnosti; tim izvaja storitve in podporne strategije, ki potekajo v najbolj vključujočih, najodzivnejših in najdosegljivih okoljih, ki varno spodbujajo vključevanje otroka in družine v življenje doma ter v skupnosti.
6. Kulturna kompetentnost; v procesu spremljevalnega programa se upošteva in gradi na vrednotah, željah, prepričanjih, kulturi in identiteti otroka/osebe ter družine in njihove skupnosti.
7. Individualnost; za doseganje ciljev, ki so določeni v načrtu za oskrbo, ekipa razvija in izvaja prilagojen sklop strategij, podpore ter storitev.
8. Močne točke; temelji na močnih straneh, zmožnostih in krepitvi znanja, spretnosti ter prednosti otroka in družine, njihove skupnosti in drugih članov tima.
9. Brezpogojnost; ekipa, ki se ukvarja z reševanjem problemov, ne obupa, ne obtožuje ali zavrača otrok, mladostnikov in njihovih družin. Ko se sooča z izzivi ali neuspehi, si še naprej prizadeva za izpolnitev potreb mladostnika in družine ter doseganje ciljev iz načrta za obravnavo,

dokler v ekipi ni doseženo soglasja, da formalni postopek obravnave ni več potreben.

10. Na podlagi rezultatov; ekipa poveže cilje in strategije programa Wrap-around z opazljivimi ali merljivimi kazalniki uspeha, spremlja napredek v smislu teh kazalnikov in ustrezno spreminja načrt.

Sistem pomoči otrokom in mladostnikom v Avstriji (dr. Hubert Höllmüller)

Znanstvena perspektiva temelji na sociološki sistemski teoriji. V Avstriji obstaja 79 okrožnih uradov za mladino (Jugendamt) in 15 magistratnih uradov za mladino, kar pomeni 94 organizacijskih enot, ki so osrednje institucije pomoči otrokom in mladostnikom. Po statističnih podatkih je bilo leta 2019 izvedenih 36.509 ukrepov pomoči otrokom in mladostnikom ter 12.785 popolnih vzgojnih ukrepov. Od teh je bilo 60,1 % otrok nastanjenih v ustanovah, 39,9 % pa pri rejniških družinah. Skupni stroški avstrijskega sistema otroškega in mladinskega varstva znašajo 633 milijonov evrov, pri čemer ni jasno, koliko dodatnih financiranj prihaja iz občin, zveznih dežel, EU ali zasebnih donacij (Höllmüller, 2021).

Nekaj posebnosti avstrijskega sistema pomoči otrokom in mladostnikom:

- Tisti, ki storitve plačujejo, niso tisti, ki jih prejema.
- Otroci, mladostniki in družine skoraj nimajo možnosti pritožbe.
- »Uspeh« je deloma biološko določen – doseže se ob polnoletnosti ali ob zaključku formalnega izobraževanja. Primer ocenjevanja uspeha: zasebna organizacija je želela evalvirati svoje domove za otroke in mladostnike ter je anketirala otroke o doseganju ciljev, določenih v njihovih individualnih načrtih pomoči. Večina otrok ni znala navesti nobenega cilja. Rešitev, ki jo je predlagala organizacija: uvedba lestvice doseganja ciljev, s katero bi bilo mogoče letno ocenjevati napredek. To pa zato, ker bi morale organizacije cilje sporočiti na razumljiv način.
- Rast kot notranje merilo kakovosti. Sistem nenehno raste in rast velja za organizacijski kazalnik kakovosti. Organizacija se šteje za uspešno, če pridobi več »naročil«, več zaposlenih in več virov. Sistem otroške in mladinske pomoči ne komunicira sam o sebi. To počnejo javne in zasebne organizacije, vendar predvsem v obliki lastne promocije. Obstaja kulturni podton, ki temelji na naivnem optimizmu: »Postopoma postaja vedno boljše.« Zakaj le postopoma? Razlage so vedno zunanje: Družba postaja vedno kompleksnejša, bolj kaotična, bolna. Prisotna je naivna kultura napak, ki se izraža v trditvi: »Povsod so črne ovce.« Nazadovanje si je nemogoče predstavljati in napake so vedno zgolj izjeme.

Strukturne značilnosti sistema

Sistem je v zadnjih desetletjih dosegel stabilnost, vendar v osnovi ostaja:

- paternalističen – temelji na nadzoru in odločanju »za dobro« otrok, mladostnikov in družin;
- patologizirajoč – osredotoča se na težave, ne na rešitve;
- ekspertokratski – odločitve so v rokah strokovnjakov, brez vključevanja prizadetih.

Sprememba sistema od znotraj je malo verjetna. Vsak sistem si namreč prizadeva za ohranitev in diferenciacijo. Na vsak impulz – ki ga ne more preprosto ignorirati – odgovori s še več sistemskimi ukrepi.

Kdo lahko sistem spremeni? Pobude in impulzi morajo prihajati od zunaj, načeloma pa velja, da:

- mediji in politika kompleksnosti sistema ne razumejo dovolj dobro;
- mediji običajno samo ponavljajo, kar jim je bilo rečeno;
- politika nima interesa za reforme – kar se kaže v decentralizaciji zakonodaje na deželni ravni.

Ali obstaja še kdo, ki bi lahko pretresel sistem pomoči otrokom in mladostnikom? Avstrijske strokovne visoke šole (Fachhochschulen) so bile od ustanovitve bolj osredotočene na svojo akademsko prepoznavnost kot na vpliv na sistem pomoči otrokom in mladostnikom. To se odraža v stroki, ki je trdno prepričana, da najboljše ve, kako delati (Höllmüller, 2022).

Literatura

- Aaltio, E. (2023). Evaluating the effectiveness of the systemic practice model of children's social care – A pilot study on child- and family-level outcomes. *Children and Youth Services Review*, 144, 106732
- Anna Freud National Centre for Children and Families (2022). *Independent evaluation of the Framework for Integrated Care (SECURE STAIRS)* (Celotno poročilo).
- Angel, L., in Eshun, E. (2023). *Wie lässt sich der Umgang mit „Systemsprenger: innen“ durch praktische Vorgaben und Vorgehensweisen innerhalb der Jugendhilfe optimieren?* [Neobjavljeno diplomsko delo]. University of Applied Sciences.
- Anttila, K., Anttila, M., Kurki, M., Hästönen, H., Marttunen, M., in Välimäki, M. (2015). Concerns and hopes among adolescents attending adolescent psychiatric outpatient clinics. *Child and Adolescent Mental Health*, 20(2), 81–88.
- Baumann, M. (2024). *Kinder, die Systeme sprengen*. Band 1: *Wenn Jugendliche und Erziehungshilfe aneinander scheitern*. Schneider bei wbv.
- Beardslee, W. R., Brent, D. A., Weersing, V. R., Clarke, G. N., Porta, G., Hollon, S. D., Gladstone, T. R., Gallop, R., Lynch, F. L., Iyengar, S., DeBar, L., in Garber, J. (2013).

- Prevention of depression in at-risk adolescents: Longer-term effects. *JAMA Psychiatry*, 70(11), 1161–1170.
- Biddle, S. J. H., in Asare, M. (2011). Physical activity and mental health in children and adolescents: A review of reviews. *British Journal of Sports Medicine*, 45(11), 886–895.
- Bohs, R., Lawrence, T., in Rusty Clark, H.B. (2021): Evaluation of outcomes of youth and young adults being served under the Transition to Independence Process (TIP) Model by a Six Agency collaborative. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 18(6), 716–737.
- Bremberg S. (2015). Mental health problems are rising more in Swedish adolescents than in other Nordic countries and the Netherlands. *Acta paediatrica*, 104(10), 997–1004.
- Bruns, E. J., in Walker, J. S.. (2008). Ten principles of the wraparound process. V E. J. Bruns in J. S. Walker (ur.), *The resource guide to wraparound*. National Wrap-around Initiative, Research and Training Center for Family Support and Children's Mental Health.
- Bruns, E. J., Benjamin, P. H., Shepler, R. N., Kellogg, M., Pluckebaum, H., Woolston, J. L., English, K., in Zabel, M. D. (2021). Manuscript: Defining quality standards for intensive home based treatment programs for youth with serious emotional disorders. *Administration and Policy in Mental Health*, 48(6), 1065–1088.
- Bundesarbeitsgemeinschaft Landesjugendämter (2023). *Empfehlungen Qualitätsmaßstäbe und Gelingensfaktoren für die Hilfeplanung gemäß § 36 SGB VIII* (2., popolnoma predelana izd.).
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (2020). *Kinder- und Jugendhilfe: Achtes Buch Sozialgesetzbuch*.
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. (2021). *Respekt Coaches an Schulen*. <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/kinder-und-jugend/integration-und-chancen-fuer-junge-menschen/respekt-coaches-anti-mobbing-profis>
- Cefai, C., Bartolo, P. A., Cavioni, V., in Downes, P. (2018). *Strengthening social and emotional education as a core curricular area across the EU: A review of the international evidence* (Poročilo NESET II). Publications Office of the European Union.
- Center on PBIS. (2025). *Supporting and responding to student's social, emotional, and behavioral needs: Evidence-based practices for educators (Version 2)*. Center on PBIS, University of Oregon.
- Children's Workforce Development Council. (2009). *Coordinating and delivering integrated services for children and young people: The Team Around The Child (TAC) and the Lead Professional; A guide for managers*.
- Christiana, R. W., Besenyi, G.M., Gustat, J., Horton, T. H., Penbrooke, T. L., in Schultz, C. L. (2021). A scoping review of the health benefits of nature-based physical activity. *Journal of Healthy Eating and Active Living*, 1(3), 154–172.

- Christoffersen, M. N., Højen-Sørensen, A. K., in Laugesen, L. (2014). *Effekter af forældreinddragelse i skolen*. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Department for Education. (2023). *Staying Close funding 2023-25: Application guide for local authorities*.
- Department for Levelling Up, Housing and Communities in Department for Education. (2022). *Early help system guide: A toolkit to assist local strategic partnerships responsible for their Early Help System*.
- Diamond, A., in Ling, D. S. (2016). Conclusions about interventions, programs, and approaches for improving executive functions that appear justified and those that, despite much hype, do not. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 18, 34–48.
- DiBiase, A. M., Gibbs, J. C., Potter, G. B., in Spring. (2005). *EQUIP for educators: Teaching youth (grades 5-8) to think and act responsibly*. Research Press.
- Drummond, J., Schnirer, L., So, S., Mayan, M., Williamson, D. L., Bisanz, J., Fassbender, K., in Wiebe, N. (2014). The protocol for the Families First Edmonton trial (FFE): A randomized community-based trial to compare four service integration approaches for families with low-income. *BMC Health Services Research*, 14, 223.
- Employment and Social Development Canada. (2020). *Horizontal Evaluation of the Youth Employment Strategy – Skills Link Stream* (Poročilo). Her Majesty the Queen in Right of Canada.
- Espelage, D. L., Low, S. K., Van Ryzin, M. J., in Polanin, J. R. (2015). Clinical trial of Second Step middle school program: Impact on bullying, cyberbullying, homophobic teasing, and sexual harassment perpetration. *School Psychology Review*, 44(4), 464–479.
- Euler, D., in Severing, E. (2006). *Flexible Ausbildungswege in der Berufsbildung* (Tip-kopis).
- Frost, N., Abram, F., in Burgess, H. (2012). Family group conferences: Evidence, outcomes and future research. *Child in Family Social Work*, 19(4), 501–507.
- Gibbs, J. C., Potter, G. B., in Goldstein, A. P. (1995). *The EQUIP program: Teaching youth to think and act responsibly through a peer-helping approach*. Research Press.
- Goldstein, A. P., in Glick, B. (2011). *Aggression replacement training. A comprehensive intervention for aggressive youth* (3. izd.). Research Press.
- Groinig, M., Hagleitner, W., Maran, T., in Sting, S. (2019). *Bildung als Perspektive für Care Leaver? Bildungschancen und Bildungswege junger Erwachsener mit Kinder- und Jugendhilfeeinführung* (Schriftenreihe der ÖFEB-Sektion Sozialpädagogik, 4). Budrich.
- Häggman-Laitila, A., Salokelkilä, P., Satka, M., Toivonen, K., Kekolahti, P., in Ryyänänen, O.-P. (2019). The coping of young Finnish adults after out-of-home care and aftercare services: A documentbased analysis. *Children and Youth Services Review*, 102, 150–157.

- Hammond, S., Young, J., in Duddy, C. (2020). Life story work for children and young people with care experience: A scoping review. *Developmental Child Welfare*, 2(4), 293–315.
- Harder, A. T., Knorth, E. J., in Kalverboer, M. E. (2012). A secure base? The adolescent-caregiver relationship in youth care. *Child in Family Social Work*, 18(3), 305–317.
- Hassink, J., Agricola, H., Veen, E. J., Pijpker, R., de Bruin, S. R., Meulen, H. A. B. v. d., in Plug, L. B. (2020). The care farming sector in The Netherlands: A reflection on its developments and promising innovations. *Sustainability*, 12(9), 3811.
- Havighurst, S. S., Wilson, K. R., Harley, A. E., Kehoe, C., Efron, D., in Prior, M. R. (2013). „Tuning into Kids”: Reducing young children’s behavior problems using an emotion coaching parenting program. *Child Psychiatry and Human Development*, 44(2), 247–264.
- Helming, E., Blüml, H., in Schattner, H. (2005). *Sozialpädagogische Familienhilfe (SPFH) in der Bundesrepublik Deutschland* (zv. 182). Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend Schriftenreihe.
- Helmond, P. (2013). *Inside out: Program integrity and effectiveness of the cognitive-behavioral program EQUIP for incarcerated youth*. Ridderprint, Ridderkerk.
- Henderlong, J., in Lepper, M. R. (2002). The effects of praise on children’s intrinsic motivation: A review and synthesis. *Psychological Bulletin*, 128(5), 774–795.
- Hobbs, R. (Ur.). (2017). *Exploring the roots of digital and media literacy through personal narrative*. Temple University Press.
- Hölmüller, H. (2021). *Das Kinder- und Jugendhilfesystem in Österreich: Ist das Glas halb voll oder halb leer?* Österreichische Gesellschaft für Soziale Arbeit.
- Hölmüller, H. (2022). Das Kinder- und Jugendhilfesystem in Österreich – Innovation im System oder Innovation des Systems? *soziales_kapital*, (26), 342–354.
- Homeless Hub. (B. l.). *Programs that work: Effective interventions like Housing First and school-based programs prevent and reduce homelessness by providing both housing and support*. <https://homelesshub.ca/collection/programs-that-work/>
- Janus, M., in Offord, D. R. (2007). Development and psychometric properties of the Early Development Instrument (EDI): A measure of children’s school readiness. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 39(1), 1–22.
- Kolb, D. A. (2014). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development* (2. izd.). FT Press.
- Krause, H., U. in Peters, F. (2014). Perspektiven einer integrierten und socialraumlichen Erziehungshilfe: Socialraumorientierung und integrierte, flexible Hilfen. V H.-U. Krause in F. Peters. (ur.), *Grundwissen Erzieherische Hilfen: Ausgangsfragen, Schlüsselthemen, Herausforderungen* (4. izd., str. 197–205). Beltz Juventa.
- Landenberger, N. A., in Lipsey, M. W. (2005). The positive effects of cognitive-behavioral programs for offenders: A meta-analysis of controlled studies. *Journal of Experimental Criminology*, 1(4), 451–476.

- Lee, R. C., Tiley, C. E., in White, J. E. (2009). The Place2Be: Measuring the effectiveness of a primary school-based therapeutic intervention in England and Scotland. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 14(3), 233–246.
- Liebenberg, L., Jamal, A., in Ikeda, J. (2020). Extending youth voices in a participatory thematic analysis approach. *International Journal of Qualitative Methods*, 19(2), 1609406920934614.
- Lindsay, G., in Edwards, A. (2013). Inclusive education: A critical perspective. *British Journal of Special Education*, 40(4), 177–183.
- Livingstone, S., Mascheroni, G., in Staksrud, E. (2017). European research on children's internet use: Assessing the past and anticipating the future. *New Media in Society*, 20(3), 1103–1122.
- Locke, E. A., in Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*, 57(9), 705–717.
- Lubans, D. R., Richards, J., Hillman, C. H., Faulkner, G., Beauchamp, M. R., Nilsson, M., Kelly, P., Smith, J., Raine, L., in Biddle, S. J. H. (2016). Physical activity for cognitive and mental health in youth: A systematic review of mechanisms. *Pediatrics*, 138(3), e20161642.
- Martins, J., Moreira, T., Cunha, J., Núñez, J. C., in Rosário, P. (2024). Be SMART: Promoting goal setting with students at-risk of early school leaving through a mentoring program. *Children and Youth Services Review Volume*, 157, 107423.
- Ministry of Children, Community and Social Services. (B. I.). *Children's aid societies*. <https://www.ontario.ca/page/childrens-aid-societies>
- Ministry of Housing, Communities in Local Government. (2019). *National evaluation of the Troubled Families Programme 2015 to 2020: Summary findings*. <https://www.gov.uk/government/publications/national-evaluation-of-the-troubled-families-programme-2015-to-2020>
- Moretti, M. M., Obsuth, I., Craig, S. G., in Bartolo, T. (2015). An attachment-based intervention for parents of adolescents at risk: mechanisms of change. *Attachment in Human Development*, 17(2), 119–135.
- Myschker, N. (2018). *Verhaltensstörungen bei Kindern und Jugendlichen: Erscheinungsformen – Ursachen – Hilfreiche Maßnahmen* (8. izd.). Kohlhammer Verlag.
- National Children's Bureau. (2025, 1. julij). National thinkers training. <https://www.ncb.org.uk/https%3A/www.ncb.org.uk/resources/training-consultancy-and-events/early-years-training-and-o>
- National Wraparound Initiative. (2019). *Wraparound basics: Frequently asked questions*.
- Nowak, C., in Heinrichs, N. (2008). A comprehensive meta-analysis of Triple P-Positive Parenting Program using hierarchical linear modeling: Effectiveness and moderating variables. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 11(3), 114–144.
- Olson, J. R., Benjamin, P. H., Azman, A. A., Kellogg, M. A., Pullmann, M. D., Suter, J. C., in Bruns, E. J. (2021). Wraparound care coordination for youth with complex needs:

- Meta-analysis. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 60(11), 1353–1366.
- Pedersen, I., Ihlebæk, C., in Kirkevold, M. (2012). Important elements in farm animal-assisted interventions for people with clinical depression: A qualitative interview study. *Disability and Rehabilitation*, 34(18), 1526–1534.
- Peters, F. (2006). Versuch das deutsche System erzieherischer Hilfen in seinen Grundsätzen und Verfahren ausländischen KollegInnen darzustellen. V M. Hamberger, J. Koch, F. Peters in R. Treptow (ur.), *Children at risk – Kinder- und Jugendhilfe in Mittel- und Osteuropa* (str. 129–149). Internationale Gesellschaft für erzieherische Hilfen.
- Peters, F. (2014). Was passiert mit „schwierigen Fällen“? V H. U. Krause in F. Peters (ur.), *Grundwissen Erzieherische Hilfen: Ausgangsfragen, Schlüsselthemen, Herausforderungen* (4., predelana izd., str. 135–152). Juventa Verlag.
- Petri & Eichen. (B. I.). Port Nord. <https://www.petriundeichen.de/angebote/stationaer/port-nord.html>
- Pluto, L. (2022). Partizipation von Kindern und Jugendlichen in Einrichtungen stationärer Hilfen zur Erziehung. V K. Peyerl in I. Züchner (ur.), *Partizipation in der Kinder- und Jugendhilfe: Anspruch, Ziele und Formen der Partizipation von Kindern und Jugendlichen* (str. 140–152). Beltz Juventa.
- Pluto, L., Mairhofer, A., Peucker, C., Santen, E. van, in Gandlgruber, M. (2024). *Einrichtungen stationärer Hilfen zur Erziehung: empirische Analyse zu Organisationsmerkmalen, Adressat*innen und Herausforderungen*. Beltz Juventa.
- Posthumus, J. A., Raaijmakers, M. A., Maassen, G. H., Van Engeland, H., in Matthys, W. (2012). Sustained effects of incredible years as a preventive intervention in preschool children with conduct problems. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 41(3), 364–374.
- Potter, G. B., Gibbs, J. C., in Goldstein, A. P. (2001). *The EQUIP implementation guide: Teaching youth to think and act responsibly through a peer-helping approach*. Research Press.
- Raposa, E. B., Rhodes, J., Stams, G. J. J. M., Card, N., Schwartz, S., Yoviene Sykes, L. A., Kanchewa, S., Kupersmidt, J., in Hussain, S. (2019). The effects of youth mentoring programs: A meta-analysis of outcome studies. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(3), 423–443.
- Rogers, C. R., in Farson, R. E. (2015). *Active listening*. Martino Fine Books.
- Roseth, C. J., Johnson, D. W., in Johnson, R. T. (2008). Promoting early adolescents' achievement and peer relationships: The effects of cooperative, competitive, and individualistic goal structures. *Psychological Bulletin*, 134(2), 223–246.
- Saleebey, D. (2013). *The strengths perspective in social work practice* (6. izd.). Pearson.
- Sanders, M. R., Kirby, J. N., Tellegen, C. L., in Day, J. J. (2014). The Triple P-Positive Parenting Program: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 34(4), 337–357.

- Sigrid, J., in Kilian, J. (2022). Residential care for children and youth in Germany: A participatory rights-based approach. V J. K. Whittaker, L. Holmes, J. F. del Valle in S. James, *Revitalizing residential care for children and youth: Cross-national trends and challenges* (str. 209–224). Oxford University Press.
- Smith, M. J., Smith, J. D., Blajeski, S., Ross, B., Jordan, N., Bell, M. D., McGurk, S. R., Mueser, K. T., Burke-Miller, J. K., Oulvey, E. A., Fleming, M. F., Nelson, K., Brown, A., Prestipino, J., Pashka, N. J., in Razzano, L. A. (2022). An RCT of virtual reality job interview training for individuals with serious mental illness in IPS supported employment. *Psychiatric Services*, 73(9), 1027–1038.
- Solantaus, T., Toikka, S., Alasuutari, M., Beardslee, W. R., in Paavonen, E. J. (2009). Safety, feasibility and family experiences of preventive interventions for children and families with parental depression. *International Journal of Mental Health Promotion*, 11(4), 15–24.
- Sugai, G., in Horner, R. H. (2009). Defining and describing school-wide positive behavior support. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 11(1), 4–16.
- Sukhodolsky, D. G., Kassinove, H., in Gorman, B. S. (2004). Cognitive-behavioral therapy for anger in children and adolescents: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9(3), 247–269.
- Szapocznik, J., Schwartz, S. J., Muir, J. A., in Hendricks Brown, C. (2012). Brief strategic family therapy: An intervention to reduce adolescent risk behavior. *Couple and Family Psychology*, 1(2), 134–145.
- The Scottish Government. (2012, 11. junij). *Peer mentoring opportunities for looked after children and care leavers*. <https://www.gov.scot/publications/peer-mentoring-opportunities-looked-children-care-leavers/pages/7/>
- Thiersch, H. (2017). *Das Konzept Lebensweltorientierte Soziale Arbeit, für meine Enkel Skizzirt*. https://www.hans-thiersch.de/lib/exe/fetch.php?media=elementare_einfuehrung_lwo_2019.pdf
- Tiirinki, H., Sulander, J., Sinervo, T., Halme, S., in Keskimäki, I. (2022). Integrating health and social services in Finland: Regional approaches and governance models. *International Journal of Integrated Care*, 22(3), 18.
- Twenge, J. M., in Campbell, W. K. (2019). Media use is linked to lower psychological well-being: Evidence from three large datasets. *Psychiatric Quarterly*, 90(2), 311–331.
- UK Government, Home Office. (2014). *Multi agency working and information sharing project* (Končno poročilo).
- Ungar, M. (2018). The differential impact of social services on young people's resilience. *Child Abuse in Neglect*, 78, 4–12.
- Van den Eijnden, R. J. J. M., Lemmens, J. S., in Valkenburg, P. M. (2016). The social media disorder scale. *Computers in Human Behavior*, 61, 478–487.

- Vanman, E. J., Baker, R., in Tobin, S. J. (2018). The burden of online friends: The effects of giving up Facebook on stress and well-being. *The Journal of Social Psychology*, 158(4), 496–507.
- Van Twist, M., Vermaak, H., Chin-A-Fat, N., in Huiting, M. (2021). *Leren van of door rapporten: hoe de gemeente Rotterdam leert van raadsenquêtes en rekenkamerrapporten*. Nederlandse School voor Openbaar Bestuur.
- Van Veldhuizen, J. R., in Bähler, M. (2015). *Manual Flexible Assertive Community Treatment (FACT): Vision, model, practice and organization*.
- Vorrath, H. H., in Brendtro, L. K. (2011). *Positive peer culture: Modern applications of social work*. Transaction Publishers.
- Washington State Institute for Public Policy. (2024). *Peer Group Connection (PGC)*. <https://www.wsipp.wa.gov/BenefitCost/Program/984>
- Weist, M. D., Lever, N. A., Bradshaw, C. P., in Sarno Owens, J. (Ur.). (2014). *Handbook of school mental health: Research, training, practice, and policy* (2. izd.). Springer Science + Business Media.
- Weisz, J. R., Sandler, I. N., Durlak, J. A., in Anton, B. S. (2005). Promoting and protecting youth mental health through evidence-based prevention and treatment. *American Psychologist*, 60(6), 628–648.
- Wolpert, M., Harris, R., Hodges, S., Fuggle, P., James, R., Wiener, A., McKenna, C., Law, D., York, A., Jones, M., Fonagy, P., Fleming, I., in Munk, S. (2016). *THRIVE el*